

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η ΗΘΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ

ΕΝ ΤΩ

ΣΧΟΛΕΙΩΙ ΚΑΙ ΕΝ ΤΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΙ

[Κατὰ τὴν Κ^{αυ} Αἰμιλίαν Λεκάμ].

Ὁ λήξας ἤδη αἰὼν δύναται νὰ καυχᾶται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἐπεμελήθη τῆς παιδικῆς ἡλικίας, διὰ τὴν ἀγωγὴν τῆς ὁποίας ἐπολλαπλασίασε τὰς ἐνεργείας καὶ ἐκάλυψε πολλὰς χώρας διὰ σχολῶν ὑγιεινῶν καὶ τερπνῶν. καὶ τὸ σπουδαιότερον ἔδωκεν εἰς αὐτὰς καλοὺς διδασκάλους. Οἱ διδάσκαλοι ὁμως δὲν δύνανται τὸ πᾶν νὰ κατορθώσωσιν· παραδίδεται συχνάκις εἰς αὐτοὺς ἑκατοντάς παιδίων, οὓς ὀφείλουσι νὰ ἐπιτηρώσι, ν' ἀναπτύσωσι τὴν διάνοιαν καὶ διαπλάττωσι τὸ ἦθος αὐτῶν· τοιοῦτον ἔργον φαίνεται ἀνώτερον τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπταετοῦς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπαιτεῖται παρὰ τῆς σχολῆς νὰ διδάξῃ τὰ πάντα εἰς τὸν παῖδα· διὸ ὑπερπληροῦνται τὰ προγράμματα μαθημάτων καὶ κατ' ἀνάγκην πολὺ ὀλίγος χρόνος καταλείπεται διὰ τὴν σπουδαιότητα διδασκαλίαν, τὴν διδασκαλίαν τῆς ἠθικῆς.

Ἡ σχολὴ οὐδέποτε θὰ δυνήθῃ νὰ δώσῃ τι πλεόν ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς μαθήσεως εἰς τὸν παῖδα, διδάσκουσα αὐτὸν τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ ἐξεγείρουσα μᾶλλον τὴν περιέργειαν αὐτοῦ ἢ προσδίδουσα πλῆθος γνώσεων. Τοῦτο δὲ εἶνε ἀρκετὸν· διότι, καὶ ἂν λίαν ἐνωρίς διακόψῃ τὰς σπουδὰς ὁ παῖς, θὰ συμπληρώσῃ αὐτὰς ὄλως φυσικῶς, καθ' ὅσον ἡ ἡλικία προχωρεῖ, ἀκούων τὰς συνδιαλέξεις ἐμπειρῶν ἀνθρώπων, ἀναγινώσκων εἰς τὰς ἐφημερίδας τὰς συγχρόνους ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις καὶ εὐρισκόμενος εἰς σχέσιν μετὰ ἀνθρώπων παντὸς ἐπαγγελματός, οἷτινες κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἑκαστός θὰ συντελέσωσι λεληθότως εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματός του. Δὲν θὰ συμβῇ ὁμως τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν του. Δὲν εἶνε δὲ ἀληθὲς τὸ ἄνευ πολλῆς σκέψεως λεγόμενον ὅτι ἡ ἠθικὴ συνείδησις εἶνε ἔμφυτος εἰς τὸν ἀνθρώπον.

Αὕτη μορφοῦται εὐθύς ἐκ παιδίων διὰ τῆς διδασκαλίας, διὰ τοῦ παραδείγματος, βραδύτερον δὲ ἀποτελεῖ οὕτω συναφές μέρος τοῦ χαρακτῆρος ἡμῶν, ὥστε νομίζομεν ἀληθῶς ὅτι εἶνε ἔμφυτος. Τὸ μικρὸν παιδίον δὲν ἔχει ἠθικὴν συνείδησιν· μετὰ πώσης ἀπαθείας, τέρψεως μάλιστα βασιανίζει τὰ περὶ αὐτὸ ζῆα, καὶ ἀγαπᾷ αὐτὰ περισσώτερον τῶν παιγνιδίων του, διότι τὰ

αἰσθάνεται ζῶντα καὶ ἴσως διότι κακοποιούμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐξάγουσι φωνάς. Εἶνε λοιπὸν φύσει κακὸν; Οὐχὶ βεβαίως, ἀλλὰ δὲν ἔχει συνείδησιν τῆς ἠθικῆς πράξεως· τὰ φρικτότερα θεάματα δὲν συγκινοῦσιν αὐτὸ ἢ κινουσι μόνον τὴν περιέργειάν του· ἐὰν δυστύχημά τι συμβῇ εἰς τὴν ὁδόν, ἡ ὄψις τῶν περισταμένων ἐκφράζει τὸν οἶκτον, τὴν φρίκην ἢ τὴν ἀδιαφορίαν, ἡ δὲ τοῦ παιδὸς ἀπλῶς τὴν περιέργειαν. Οὕτω δύναται νὰ συνηθίσῃ εἰς πᾶν θέαμα. Πολλοὶ γονεῖς μὴ θέλοντες νὰ ὑποστῶσι τὰ τέκνα των συγκινήσεις θλιβεράς, ἀποκρύπτουσι εἰς αὐτὰ τὸν θάνατον καὶ ἀπομακρύνουσι ἀπὸ τὰς κηδείας· οὕτως ἀναπτύσσεται παρ' αὐτοῖς νοσηρὸς φόβος τῶν λυπηρῶν μὲν, ἀλλ' ἀνθρωπίνων θεαμάτων. Τὸ παιδίον δὲν φοβεῖται τὸν θάνατον· κόρη μικρὰ ἐξ ἡ ἑπτὰ ἐτῶν εἶχεν ἀποθάνῃ εἰς τι οἰκοτροφεῖον, πρὸ αὐτῆς δὲ ἐνδεδυμένης λευκὴν στολὴν καὶ στεφανωμένης δι' ἀνθέων παρῆλθον τὰ ὀμῆλικὰ τῆς κοράσια· ἐν τῇ ἀναμνήσει αὐτῶν διέμεινεν ἡ εἰκὼν τῆς νεκρᾶς φίλης των ὡς θελκτικὸν ὄραμα παιδίου κοιμωμένου καὶ ὠραία στολισμένου· ἐν μάλιστα ἐξ αὐτῶν διστείνεται ὅτι εἶχε τὰς παρειὰς ἐρυθράς.

Τὸ παιδίον δὲν ἔχει ἠθικὴν συνείδησιν· ταύτην μορφοῦμεν ἡμεῖς. Ἄς λάβωμεν τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην, καὶ τότε οὐδὲν ἔργον θὰ εὐρωμεν λεπτότερον καὶ δυσκολώτερον τῆς τοῦ παιδὸς διαπλάσεως, ἀλλὰ συνάμα καὶ οὐδὲν ὠραϊότερον καὶ σπουδαιότερον. Αὕτη πρέπει νὰ εἶνε τὸ διηνεκές μέλημα τῶν γονέων καὶ διδασκάλων, οὐχὶ ὁμως κατὰ τὴν συνήθη αὐτῆς ἀντίληψιν.

Ὁ πατὴρ φαντάζεται διὰ τὸ τέκνον του μέλλον λαμπρόν, καὶ ἐπειδὴ νομίζει ὅτι ὁ χρυσὸς εἶνε τὸ μέγιστον ἐν τῷ κόσμῳ, ἐργάζεται νυχθημερόν, ἵνα τῷ παρασκευάσῃ περιουσίαν ἀρκετὴν καταλείπων σχεδὸν τὴν περὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως φροντίδα εἰς τὴν τύχην. Ἡ μήτηρ ὄφειλε διὰ τῆς ἐπωφελοῦς αὐτῆς ἐπιδράσεως ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἀμέλειαν τοῦ πατρός. Ἄλλ' ἐὰν μηδὲ αὕτη ἔτυχε τῆς προσηκούσης μορφώσεως, διέρχεται τὸν καιρὸν παίζουσα μετὰ τέκνα της, στολιζουσα αὐτὰ πλουσίως καὶ φροντίζουσα οὐδὲν ἄλλο νὰ κατορθώσῃ ἢ πῶς νὰ φθέρῃ τὴν ἀφελῆ παιδικὴν χάριν καὶ νὰ ἐμβάλῃ εἰς αὐτὰ τὴν ὄρεξιν τῆς πολυτελείας, τῆς ἐχθρᾶς ταύτης καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς καλαισθησίας. Τί δὲ συμβαίνει; Τὰ παιδία ταῦτα εἰσέρχονται εἰς τὸν κόσμον ἀληθῶς μετὰ μεγάλην περιουσίαν, ἀλλὰ μὴ γνωρίζοντα νὰ κάμωσι καλὴν χρῆσιν τοῦ

ισχυροῦ τούτου μέσου καταβάλλουσι τόσην προσπάθειαν πρὸς κατασπατάλησιν αὐτῆ, ὅσην καὶ ὁ πατήρ των πρὸς συλλογὴν.

Καὶ ὅμως πολὺ διάφορον πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἔργον τῶν γονέων.

Ὅταν ἀνὴρ καὶ γυνὴ συνιστῶσιν οἰκογένειαν, σκοπὸς τοῦ βίου αὐτῶν πλέον καθίσταται ἡ ἀνατροπὴ τῶν τέκνων των πρὸς τὸ καλὸν αὐτῶν τούτων, τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὁποίας τὰ τέκνα ταῦτα μέλλουσι νὰ συντελέσωσιν.

Ποία λοιπὸν πρέπει νὰ εἶνε ἡ ὀρθὴ ἀνατροφή;

Ἐὰν ἦτο χρεῖα ἐνὸς μόνου κανόνος καθορίζοντος αὐτήν, θὰ ἔλεγον· μηδέποτε θέτετε εἰμὴ τὸ καλὸν πρὸ τῶν ὀρθολογιῶν τοῦ παιδός. Διὰ τῆς θεραπείας τοῦ κελοῦ δύνασθε νὰ προσδώσῃτε εἰς αὐτὸν ψυχὴν μεγάλην καὶ γενναίαν, πνεῦμα ἐλευθερὸν καὶ προσιτὸν εἰς πάσας τὰς μεγάλας σκεψεις.

Ὁ παῖς οὐδὲν γινώσκων λαμβάνει ζωηρὰν ἐντύπωσιν παντός ὅ,τι ἀκούει καὶ βλέπει, καὶ αἱ πρῶται ἐντυπώσεις του εἶνε τόσον ζωηραί, ὥστε διαμένουσι καθ' ἅπαντα τὸν βίον. Συμφέρει λοιπὸν νὰ μὴ βλέπῃ καὶ μὴ ἀκούῃ οὐδὲν αἰσχροῦ· οὐχὶ λοιπὸν ἀθύρματα ἀηδῶς κροτοῦντα καὶ ἀηδῆς σχῆμα ἔχοντα, οὐχὶ μουσικὴν θορυβώδη καὶ παράχορδον· ἀς μὴ ἐμφανίζονται οὐδέποτε ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ ἠθικῶς ἐλαττωματικοί· πρῶτιστον καθήκον τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα εἶνε ὁ σεβασμὸς αὐτῶν.

Ἐπειδὴ πάντα ἐντύπώσεις ἀγαθῆ ἢ κακῆ ἐγγαράσσονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδός, ἀς φροντίσωσιν ἵνα μὴ μεμψῶσιν ποτε ἐκυτοῦς ὅτι ἐβλαψάν κατά τι τὴν παιδικὴν ψυχὴν· ἐὰν αὐτοὶ εἶνε ὀργίλοι, ὀκνηροί, ἐγωῖσταί, ἀς ἀποκρῦπτωσιν ἀπὸ τοῦ παιδός τὰ ἐλαττωματικά ταῦτα· τούτο δὲν εἶνε ὑπόκρισις, εἶνε σεβασμὸς πρὸς τὴν νεότητα.

Ὁρεῖλουσι προσέτι νὰ προσέχωσιν, ὅπως μὴ καταπνίγωσιν τὰς ἀφιλοκερδεῖς τάσεις τῆς ἐνθουσιώδους ψυχῆς τοῦ παιδός. Οὗτος φέρεται μετὰ πάθος πρὸς τὰ γενναῖα φρονήματα. Ἀλλὰ πατέρες τινὲς λίαν πρακτικοὶ θελοντες νὰ παρασκευάσωσιν τὰ τέκνα των διὰ τὸν βίον σπεύδουσι νὰ καταστειλῶσιν τὰς γενναίας ταύτας ὀρμὰς καὶ νὰ ἐμπνεύσωσιν τὸν σκεπτικισμὸν ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς εὐγενούς παραφορᾶς. Τί δὲ κερδίζουσιν; Ὁ νέος ἢ ἡ νέα ἀπαλλάττονται μὲν τῆς ἀπάτης ταύτης τοῦ ἰδεώδους, ἀλλὰ καὶ πόσης ἡδονῆς στεροῦνται; Ἡ ζωὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἐὰν μὴ ἀνυψοῦται καὶ καλλύνηται ὀλίγον διὰ τῶν μεγάλων φρονημάτων τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, εἶνε πολὺ ἀνικαρά καὶ πεζή. Πρέπει λοιπὸν νὰ καλλιεργηθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ παιδός ἡ πρόθυμος αὐτοῦ κλίσις πρὸς τὰ γενναῖα αἰσθήματα, τὴν ἀπολυτὸν φιλαλληλίαν, τὴν ὑψίστην γενναίωψυχίαν, τὴν ἀπεριόριστον στοργὴν διὰ πάντας,

ὄσους θυμιάζει. Ὁ βίος θ' ἀναλαβὴ βραδύτερον νὰ μετριάσῃ, ὅσον δὲν ὄρειλε, τὰς ὑψηλὰς ταύτας ἀρετάς, ἀλλὰ θὰ ὑπολειφθῇ πάντως ἱκανὸν μέρος αὐτῶν, ὥστε νὰ δυναταὶ ὁ παῖς ἤδη γενόμενος ἀνὴρ νὰ πιστεῦῃ ἐτι εἰς αὐτάς καὶ νὰ τέρπεται, ὡσάντις τὰς συναντᾷ πρὸς ἄλλοις. Πρέπει δὲ τάχιστα ἐκ παιδῶν νὰ μάθῃ νὰ πιστεῦῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν, διότι οὐδὲν δυσκολώτερον τοῦ νὰ ἐμβληθῶσιν αὐταὶ εἰς ψυχὴν σκεπτικὴν, ἣτις εἶδε τὸ πρῶτον τὸν βίον ἐκ τῆς πεζῆς καὶ πρακτικῆς αὐτοῦ ὄψεως καὶ δὲν δύναται πλέον, καὶ ἂν θελή, νὰ θερμοκλήθῃ ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, νὰ διακαθῇ πρὸς τὸ ἀγαθόν.

Τὸ ἔργον τῆς ἀνατροφῆς διανέμονται ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ· καὶ ὁ μὲν πατήρ ὀρεῖται ὀμιλῶν νὰ κρίνῃ περὶ παντός πράγματος μετ' ἄρας εἰλικρινείας, ἐπαινῶν ἐνώπιον τοῦ παιδός τὴν ἀξίαν, τὴν ἐργασίαν, τὴν δραστηριότητα καὶ πάντοτε ἀπονέμων εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἂν ἐτι διαμένῃ ἀφανής, μείζονα ἐκτίμησιν ἢ εἰς τὴν θριαμβεύουσαν κακίαν· τῆς δὲ μητρός τὸ ἔργον εἶνε ἐτι σπουδαιότερον, διότι ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται τὸ νὰ πιστεῦῃ ὁ παῖς εἰς τὸν λόγον τοῦ πατρός· αὕτη εἶνε ἡ φίλη, ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ τῶν τέκνων τῆς, καὶ ἂν αὕτη δεικνύῃ εὐπειθειαν, σεβας, στοργὴν πρὸς τὸν ἀνδρα, καὶ τὰ τέκνα των θὰ πείθωνται, θὰ σεβῶνται καὶ θ' ἀγαπῶσιν τὸν πατέρα.

Ἡ ἠθικὴ μόρφωσις ἐν τῷ οἴκῳ ἐπιτελεῖται πρὸ πάντων διὰ τοῦ παραδείγματος, μεγάλην ἔχοντος ἰσχύϊν ἐπὶ τὴν ἠθικὴν βούλησιν τοῦ παιδός, ῥυθμιζομένου οὕτως ἢ ἄλλως συμψώνως πρὸς τὰ προκείμενα αὐτῆ παραδείγματα.

Προσπάθεια ἐγένετο, ὅπως ἡ ἠθικὴ μόρφωσις συμπληρωθῇ ἢ διορθωθῇ διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἠθικῆς διδασκαλίας· εἰσῆχθη λοιπὸν αὕτη εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα πρὸς τῆ διδασκαλίαν τῶν ἀστικῶν καθηκόντων καὶ τῆς φιλοπατρίας.

Ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν κατορθοῦται ἄξιόν τι λόγου ἀποτέλεσμα διὰ δογματικῆς διδασκαλίας τῆς ἠθικῆς. Ὁ παῖς διακείται πρὸς ταύτην ὡς πρὸς τὰς συμβουλὰς τῶν πρεσβυτέρων, ἦτοι εὕρισκει μὲν ἴσως αὐτὴν ὀρθήν, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ ἐκυτὸν ὑπόχρεον καὶ νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ. Προτιμότερον λοιπὸν εἶνε νὰ μὴ ἀποτείνῃ τις οὐδέποτε εἰς τὸν παῖδα ἠθικὰς διδασκᾶς, ἀλλὰ νὰ διδάσκῃ αὐτὸν λεληθότως νὰ κρίνῃ τὰς πράξεις, ἀς καθ' ἑκάστην βλέπει καὶ οὕτω νὰ μορφῶνῃ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ συνείδησιν.

Μαθησις καὶ μόρφωσις λοιπὸν πρέπει στενῶς νὰ συνάπτωνται πρὸς ὄρελος ἀμφοτέρων· οὕτω ἢ μὲν μόρφωσις καθίσταται πρακτικὴ, ζῶσα, ἐφαρμοζομένη εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς μαθήσεως· ἡ δὲ μαθησις ἐξυψοῦται προσγιγνομένης τῆς ἀξίας τῆς ἠθικῆς μορφώσεως καὶ ἀμφοτέραι ἀπὸ κοινοῦ διαπλάττουσι γενναίαν τὴν τοῦ παιδός ψυχὴν. [Ἔπεται τὸ τέλος]

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΒΕΤΙΑΣ

ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΓΚΟΜΠΑ

Ὁ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης ἑλβετικὸς λαὸς εἰς ἐκτῶν πλέον ἀξίων προσοχῆς διὰ τὰς πολυτίμους αὐτοῦ ἀρετάς, ἅμα δὲ καὶ ἐκ τῶν περιεργότερων, πολλάκις ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων. Καὶ ἰδίως μὲν τῶν περιγητῶν, οἵτινες ἐξετίμησαν τόσον τὴν μαγευτικὴν καλλονὴν τῆς χώρας, τὰς ἐπιβλητικὰς χιονοσκεπεῖς Ἄλπεις, αἱ ὁποῖαι δεσπόζουσι τῶν καταπρασίνων λειμῶνων, τῶν χαριέντων χωρίων καὶ τῶν καθρεπτοειδῶν λιμνῶν, ὅσον καὶ τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τῆς ἡσύχου καὶ καταπραϋντικῆς ἀτμοσφαιρῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῆς ἐλευθερίας, τοῦ δικαίου καὶ τῆς τάξεως, ὅπου χιλιάδες κατ' ἔτος ἀνευρίσκουσι αὐτῇ τῇ ὑγείᾳ καὶ τὴν ψυχικὴν γαλήνην. Ἐκτός ὅμως ἐκείνων, οἵτινες ἐγνώρισαν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἀπαράμιλλον ταύτην χώραν, πλείστοι ἄλλοι, ἐνδιαφερόμενοι εἴτε διὰ τὴν ἱστορίαν ἐν γένει, εἴτε διὰ τὰ παιδαγωγικὰ καὶ τὴν ἀληθῆ σήμερον ἐπιστήμην τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, πολλάκις ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἑλβετίας.

Ἡ ἱστορία τῶν ἑλβετῶν, μία ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερουσῶν, παρουσιάζει πολλάκις τὸ εὐγενές καὶ ἐπαγωγὸν θέαμα λαοῦ ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας του, καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ καὶ αἱ γυναῖκες ἀκόμη, ὑπὸ τοῦ κραταιοτάτου πατριωτικοῦ φρονήματος διαπνεόμεναι, δὲν διστάζουσι νὰ θυσιάσωσι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν των ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ. Ὅσον διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην, οἱ ἀναγνώσται τῆς ἑθνικῆς Ἀγωγῆς γνωρίζουσιν ἤδη μέχρι τίνος βαθμοῦ σχετικῆς τελειότητος ἔρθῃσεν ἐν ἑλβετίᾳ ἡ ἁρμονικὴ ἀνάπτυξις πασῶν τῶν δυνάμεων καὶ πάντων τῶν προσόντων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ ἑλβετία, ἐπὶ πλέον, ἀποκτᾷ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διεθνή σημασίαν, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτιμήσεως, ἣς ἀπολαύει ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Πολλάκις ἀνετέθη αὕτη ἡ διαιτητικὴ λύσις σπουδαίων διεθνῶν ζητημάτων, πλείτται δὲ διεθνῆς τῶν Κρατῶν Ἐνώσεις, ὧν τινες παγκόσμιοι (ταχυδρο-

μικὴ, τηλεγραφικὴ, Ἐρυθρὸς Σταυρὸς), ἐξέλεξαν τὴν ἑλβετίαν ὡς ἔδραν τῆς δράσεως αὐτῶν. Ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐν τούτοις, ὁ ἐπιπόλαιος παρατηρητὴς σχηματίζει τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς ἀλλοκότου δι' αὐτὸν συμπλέγματος γλωσσῶν, φυλῶν, θρησκευμάτων καὶ ἐθίμων, τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖται ἑλβετία. Δὲν ἀργεῖ ὅμως νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀνεκτιμήτου ὑπάρξεως τοῦ κυριωτάτου τῶν συστατικῶν πάσης ἀνεξαρτήτου ἐθνικότητος, τοῦ πολυτίμου δηλ. παράγοντος τῆς ἐνιαίας ἐθνικῆς συνειδήσεως, τῆς ἐπὶ τῆς ἀναμνηστικότητος θελήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου λαοῦ θεμελιουμένης.

Διὰ πάντας τοὺς λόγους τούτους, πολλάκις μᾶς ἐξεδηλώθη ἡ ἐπιθυμία ἀναγνώσεως τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλβετικοῦ λαοῦ. Πῶς καὶ πῶς ἐσχηματίσθη βαθμηδὸν οὗτος; Πῶς ἀνεπτύχθη καὶ ἔρθῃσεν εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν γνωρίζομεν σήμερον. Ἀσμένως ἐπιχειροῦμεν νὰ διευκολύνωμεν ἐνταῦθα δι' ὀλίγων τὴν ἱκανοποίησιν τῆς εὐλόγου ταύτης περιέργειας.

Καὶ πρῶτον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλβετίας κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα, ἀπαράμιλλον ἔργον ἐγράφη πρὸ τριετίας ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Νουμὰ Δροῦ. «Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς ἑλβετίας» ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς «ἑλβετίας κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα», τῷ πιστῷ τούτῳ καὶ πολυτίμῳ κατόπτρῳ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλβετίας, κατὰ τὸν λήξαντα αἰῶνα, ὑφ' ὄλας τὰς ἐπόψεις (πολιτικὴν, στρατιωτικὴν, συνταγματικὴν, παιδαγωγικὴν, θρησκευτικὴν, ἐπιστημονικὴν, γεωργικὴν, ἐμπορικὴν, βιομηχανικὴν, φιλολογικὴν), τῷ ὑπὸ μακρῶν καὶ περιεκτικῶν μονογραφικῶν ἀρμοδίων συγγραφέων καταρτισθέντι¹. Ἡ ἀπολιτικὴ ἱστορία τῆς ἑλβετίας» τοῦ Δροῦ μεγάλην ἔκαμεν εἰς σύμπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον αἰσθησιν, τόσον διὰ τὸ γλαφυρὸν καὶ τὸ πλήρες, ἅμα δὲ καὶ περιεκτικὸν τῆς ἐκθέσεως, ὅσον καὶ διὰ τὸ ὑψηλόφρον καὶ διὰ τὴν ἐκτακτὸν ἀμεροληψίαν τοῦ γράψαντος, ὅστις ἐλέκτητο πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὴν ἐκτακτὸν δύναμιν τῆς ψυχρῆς ψυχολογικῆς μελέτης τῶν προσώπων καὶ τῶν περιστάσεων, εἰς βαθμὸν ὥστε οὐδαμοῦ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ ἐκθέσεως δύναται τις νὰ ὑποπτεῖται ὅτι ὁ γράφων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν δραστηριωτέρων καὶ ἐνθερμοτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἑλβετίας κατὰ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ 19^{ου} αἰῶνος.

Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τῆς «ἑλβετίας κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα», τῆς ἐμβριθοῦς ὅσον καὶ σαφοῦς ἐκθέσεως τοῦ Δροῦ, προστάχθη μελέτη τῆς

¹ Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ προμηθευθῶσιν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὸ πολυτίμον τοῦτο ἔργον δύνανται ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὸν ἐν Λωζάννῃ ἐκδότην Payot.

καταστάσεως τῆς Ἑλβετίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ κ. Λιβεναυ (Liebenau).

Ὅταν διὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους ὑπῆρχον μέχρι ἐσχάτων ἡ «Ἱστορία τῆς Ἑλβετικῆς Συμπολιτείας» τοῦ Ἀλεξάνδρου Δαγκέ (Daquet) καὶ ἡ ἐκ 13 τόμων πραγματεία τοῦ ἐθνικοῦ τῆς Ἑλβετίας ἱστοριογράφου Ἰωάννου Μυλλερ (Muller).

Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ 19^{ου} αἰῶνος εἶδον τὸ φῶς σχεδὸν ταυτοχρόνως τρία νεώτατα ἔργα, ἀνταποκρινόμενα ἑαυτοῖς εἰς ἰδιαίτερον σκοπόν.

Τὸ πρῶτον τῶν ἱστορικῶν τούτων δημοσιεύσεων εἶναι ἡ τρίτομος «Ἱστορία τοῦ ἑλβετικοῦ ἔθνους» τοῦ κ. Μωύδεν (van Muiden), προέδρου τῆς «Ἱστορικῆς ἐταιρείας» τῆς Γαλλικῆς Ἑλβετίας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐν ὄψει ἐκ 155^β σελίδων εἰς 4^{ον} μετὰ 219 εἰκόνων¹. Αἱ ἐκτενείς αὐτοῦ διαστάσεις δεικνύουν ὅτι εἶναι προωρισμένο, δὲ τοὺς θελοντάς νὰ ἐμβληθῶν ὀλίγον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλβετίας. Οἱ μὴ διαθέτοντες πολὺν καιρὸν πρότερον εἰς συντομὸν περιλήψεις, ὡς π. χ. τὴν ἐν τῷ «Ἐγγχειρίδιφ ἀστικῆς παιδείσεως» τοῦ Ν. Δροζ (1885, ἰδίχ σελίδες 155 - 164) ἢ τῶν ἐν τῷ παλαιῷ συγγράμματι «Ἡ ἑλβετικὴ συμπολιτεία» τοῦ Ἀδαμς (1890, σελ. 1 - 26).

Μεταξὺ τῶν δυο τούτων ἄλλων, τῶν συντομῶν περιλήψεων ἀπ' ἐνός καὶ τῶν 155^β σελίδων τοῦ Μωύδεν ἀπ' ἑτέρου, ὑπῆρχε προφανῶς εἰς μέσος ὅρος, ὁ ἐν ὄψει κ. Ἀλβέρτος Γκομπᾶ (Gobat), ὁ δημοσιεύσας πρό τινων μηνῶν τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλβετίας διὰ τὸν λαόν» (Histoire de la Suisse racontée au peuple).

Ὁ συγγραφεὺς ἀντιπροσωπεύει ἐν τῇ καντονικῇ κυβερνήσει τῆς Βέρνης τὸ γαλλικὸν τμήμα τοῦ Καντονίου (Jura). Εἶναι ταυτοχρόνως μέλος τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς (Conseil national) Μονη ἢ ὄψις αὐτοῦ δεικνύει ἄνδρα χαρακτηρῶς, ισχυρᾶς θελήσεως ὅσον καὶ ἀγαθῆς ψυχῆς. Εἶναι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διευθυντῆς τοῦ διεθνούς γραφείου τοῦ Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου τῶν μελῶν τῶν διαφόρων Κοινοβουλίων τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν (Ligue interparlementaire de la paix). Ἡ ἱστορία αὐτοῦ, ἡ πολλῶν μέχρι τοῦδε τυχοῦσα ἐπαινῶν, περιλαμβάνει 650 σελίδας εἰς 4^{ον} καὶ 500 εἰκόνας καὶ διαφόρους ἀναπαραστάσεις προσώπων, τοπίων, μνημείων, ἔργων (50 ἐξ αὐτῶν ὀφείλονται εἰς τὴν συνεργασίαν τῶν γνωστοτέρων τῆς Ἑλβετίας ζωγράφων, τοῦ Ἀγκερ, τοῦ Ρυβέρ καὶ ἄλλων)².

Συγγραφὴ ἱστορίας τῆς Ἑλβετίας, προωρι-

σμένης διὰ τὸν λαόν. ἦτο ἐργασία τοσοῦτον μάλλον περίπλοκος καὶ λεπτή, καθ' ὅσον ὁ γράφων δὲν εὐρίσκειται, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἐνώπιον λαοῦ ἐνιαίου ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν, ἀλλ' ἐνώπιον πλήθους μικρῶν ἐπικρατειῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν τῆς, τὰ χρονικά τῆς, τὰς παραδόσεις τῆς, τὰ σύνορά τῆς, πολλὰκις δὲ καὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσάν τῆς. Προσεκτικὸς ἱστοριογράφος δὲν δύναται ν' ἀμελήσῃ τοὺς διαφοροὺς τούτους παράγοντας, συγγρόνως ὁμοῦ ὀφείλει ἐν τῇ ἐλθέσει αὐτῶν νὰ ἐξαγγῆ τὰς γενικὰς ἰδέας, αἵτινες διέπυσι τὴν μακρὰν καὶ βαθμιαίαν ἐξέλιξιν, ἧτις κατέληξεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς Ἑλβετίας.

Ὁ συγγραφεὺς ἔλυσε τὸ πρόβλημα αὐτὸ μετὰ πολλῆς τῆς τέχνης καὶ τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος. Ἐκ τοῦ μεγάλου σωροῦ τῶν ἐκ πρώτης ὄψεως συγκεχυμένων γεγονότων, ἐξήγαγεν ἐπιτυχῶς ὅ,τι δύναται νὰ ἐνδιαφέρῃ κυρίως ἑαυτοῦ καντονίου, ἐκάστην πόλιν, καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὸ πνεῦμα ἐκάστης τῶν μικρῶν αὐτῶν ἐθνικότητων. ἐνεπνεύθη ὑπὸ τῶν ἰδιαίτερον αὐτῶν παραδόσεων καὶ ποθῶν καὶ ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς ἱστορίας τῶν διετήρησε τὴν φυσιογνωμίαν μιᾶς ἐκάστης. Ὡς εἰκός, προσεπαθῆσεν ὅπως οὐδὲν οὐτιῶδες παραλείψῃ καὶ ὅπως συνδυάσῃ τὰ ἐκ πρώτης ὄψεως συγκεχυμένα τοῦτο δὲν ἐβλάψεν εἰς τὰς γενικὰς βλεψεις τοῦ ἔργου.

Ὡς γνήσιος Ἑλβετός, κατενόησεν ὅλην τὴν σημασίαν τῶν μικρῶν ἀγῶνων τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν καὶ διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν. Ἰδιαίτερον αἰσθάνεται εὐχαρίστησιν ἀρνηόμενος αὐτάς, ἄνευ πολλῶν φρασῶν, πλὴν μὲ ὕψος ζωηρῶν καὶ ζωγραφικῶν. Γνωρίζων δ' ὅτι ἡ ἀληθὴς ἱστορία εἶναι τοσοῦτον εὐφραδιστέρα καὶ κάμνει τόσον περισσοτέρην ἐντύπωσιν, καθ' ὅσον εἶναι ἀπηλλαγμένη τῶν μυθῶδων καὶ ἀμφιβολῶν ἀρνήσεων, προσπαθεῖ ν' ἀφήσῃ κατὰ μέρος πᾶν τὸ συμβατικόν, τὸ μὴ μεθ' ἱστορικῆς ἀκριβείας ἀποδειγμένον.

Ἐν τῷ ὄραφί ἐξατελείδω προλόγῳ, ὃν ἔγραψε διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ κ. Γκομπᾶ ὁ γνωστός καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γενεύης κ. Εὐγένιος Ρισᾶρ (Richard), ἀναγινώσκου μετὰ τῶν ἄλλων τὰ ἐξῆς :

«Πάντες ὅσοι θ' ἀναγνώσουν τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ αἰσθάνου τὴν ὑγιειντέραν καὶ εὐγενεστέρην τῶν συγκινήσεων, ἃς δύναται νὰ αἰσθανθῇ ἡ καρδία καὶ ἡ διάνοια. Ἐκτός τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὅποιον παρουσιάζει ὁ βαθμιαῖος σχηματισμὸς τῆς ἐθνικῆς οἰκογενείας, θὰ συγκινηθῶν, ὡς ἐγώ, ὑπὸ τῆς πατριωτικῆς ἐμπνεύσεως, ἧτις διέπει τὸ ὅλον ἔργον, θὰ θυμωθῶν τὴν φεικὴν μεθόδον τῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων, θὰ καταγορευθῶν ἀπὸ τὴν ζωγραφικὴν αὐτῶν περι-

γραφήν, θὰ ὑποστοῦν τέλος τὴν δύναμιν τῆς ἐμπνεύσεως, ἧτις διέπει τὸ ἔργον. . . .

» Ἐν συνοψεί, ἡ ἱστορία τῆς Ἑλβετίας εἶναι ἡ ἱστορία τῶν τριῶν ἰδεῶν, αἵτινες παράζου ἐκ τοῦ ἡθικοῦ σθένους τῆς δημοκρατίας, τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὁμοσπονδίας. Ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιότης τὰς διείδεν, ὁ πολιτισμὸς ὁμοῦ αὐτῆς — πρὶν ἰδίχ τῆς εὐρυκῆς — δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ὕψους αὐτῶν. Αἱ ἰδέαι αὗται ἐγεννήθησαν ἐν Ἑλβετίᾳ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, βωθῆσεν τῶν ἀγῶνων τῶν διαφόρων πριγκίπων. Κατόπιν μικρῶν καὶ τρικυμιῶδων πολλάκις κρίσεων ὠδήγησαν βαθμιαίως εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ δημοσίου δικαίου, τὸ ὅποιον μᾶς διέπει σήμερον. . . .

» Οἱ μοναρχικοὶ ἱστοριογράφοι ἀφηγοῦνται διὰ μακρῶν τὰς μάχας καὶ τὰς ἀνθρωποκτονίας τῶν πολεμιστῶν, ἀγνοοῦν ὁμοῦ τὴν ἐργασίαν τοῦ λαοῦ, τὰ ἦθη του, τὰς ἀνάγκας του, τοὺς πόθους του, τὴν βιομηχανίαν του, τὴν ἐπίπονον ἐργασίαν τοῦ χωρικοῦ, τὰς προσπάθειάς του ἔμπορου, τὸν οἰκονομικὸν βίον τοῦ λαοῦ, τὴν ἀνάπτυσιν τῶν ἰδεῶν.

» Πολλὰ ἐκτενέως ἐγένοντο μέχρι τοῦδε τῆς θελατικῆς ἡμῶν ἐθνικῆς ἱστορίας, ἧτις ἐπέπρωτο νὰ ἐλύσῃ, ὑπὸ διαφόρους ἐποψεις, τοὺς διπλωμάτας, τοὺς πολιτικούς, τοὺς στρατιωτικούς, τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς ποιητάς. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς παρὰ τῷ λαῷ διδασσεως, δὲν νομίζω ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ κάμῃ τις καλῆτερον τοῦ κ. Γκομπᾶ. Τὸ ἔργον εἶναι πρὶν ἀκριβῶν ἀναζητήσεων ἐν τοῖς ἀρχείοις καὶ ἐν ταῖς συλλογαῖς ἀθηνεϊκῶν ἔγγράφων ὅσον καὶ ὑψηλῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐθνικοῦ βίου. . . .

» Ἡ τύχη τῶν μικρῶν ἐθνικότητων τῆς Ἑλβετίας ὑπέστη βεβαίως ἐκάστοτε τὸν ἀντίκτυπον τῆς γενικῆς πολιτικῆς τῆς Εὐρώπης. Ὑπὸ τὰ μέγχα ὁμοῦ ἐξωτερικὰ ρεύματα ἀνακαλύπτει τις, ὡς ἐν διηνεκεῖ ἀνακρασιῶν, τὴν ἐργασίαν τῆς ἐσωτερικῆς ἐνοποιήσεως τῶν ὁμοσπονδῶν λαῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο τοῦ σχηματισμοῦ τῆς μεγάλης Πατριδος, καταρτιζομένης ἐκ τῆς συμμαχίας καὶ τοῦ συνασπισμοῦ πολλῶν μικρῶν πατριδῶν, διατηρουσῶν τὴν ἀτομικότητά των, εἶναι ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων.

Ἡ Ἑλβετικὴ πατρίς ἐγεννήθη ἐκ τῆς κοινῆς ἀνάγκης τοῦ ζῆν καὶ ἐκ τοῦ πόθου ζωῆς ἀνεξαρτητοῦ καὶ ἐλευθερίας. Ἡ φύσις ἐβοήθησε τὸ ἔργον. Τὰ βουνὰ — φρούριον ἀπόρητον — ἐπροστάτευσαν τὴν κοιτίδα τοῦ ἔθνους καὶ διετήρησαν τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων, ἐνῶ αἱ πεδιάδες ἐρησιέμευαν εἰς τὰς εἰσβολὰς τῶν ξένων ὄρδων. Ἡ προστασία αὕτη τῶν βουνῶν ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐπαρκῆς ἢ σωτήριος ὁμοῦ αὐτῶν ἐπιρροή ἐξηντλήθη βαθμιαίως. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἐπιστημονικῆς προσδοκίας, μετὰ τὰς

τελευταίας νελοποιήσεις ἐν τῇ τέχνῃ, τοῦ φανεῦν καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἀλπεων, οἱ Ἑλβετοὶ ὀφείλου νὰ ζητήσου ἀλλοθροῦ τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ἡ ὥρα λοιπὸν εἶναι λίαν εὐθετος πρὸς παιδαγωγίαν διὰ δημοσιεύσεως λαϊκῆς ἱστορίας. Ὁ γράφων διδάσκει τὸν σώφρονα πατριωτισμὸν χρησιμοποιοῦ τὴν κτηθείσαν πείραν, ἐξεγείρει τὸ αἰσθημα τῆς εὐθύνης καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης καὶ δεικνύει τὴν ὁδόν, ἣν ὀφείλου οἱ μεταγενέστεροι νὰ βελτίωσιν, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς πορείας τῶν πατέρων των καὶ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῶν ἀρετῶν αὐτῶν.

» Ὁ κ. Γκομπᾶ ἐπέτελεσε τὸ ἔργον τοῦτο. Πάντες οἱ πατριῶται θὰ τῷ εἶναι εὐγνώμονες!

Ταῦτα πάντα γράφει ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ κ. Ρισᾶρ. Ἐν τῷ ἐλβετικῷ τύπῳ πλείστα ἐπαινετικὰ ἄεθλα ἐδημοσιεύθησαν ἤδη περὶ τοῦ κ. Γκομπᾶ. Ἦτο ἐπόμενον ὅτι, δι' ἔργον δυσχερές ὡς ἡ ἱστορία τῆς Ἑλβετίας, πού καὶ πού δὲν θὰ ἔλειπαν καὶ αἱ ἐπικρίσεις. Ἦθησεν νὰ λάβω γνώσιν τῶν ἐπικρίσεων τούτων, πρὶν γροψω εἰς περὶ τοῦ βιβλίου. Αὐταὶ ἀφορῶσιν ἰδίως δύο τινά :

1) Σημεῖα τινὰ ἀμφισβητήσιμα τῆς ἱστορίας. 2) Τὴν τάσιν τοῦ «φιλελευθεροῦ» ἱστοριογράφου, μὴ ἀγαπῶντος τὴν ἐν τῷ παρελθόντι διαγωγὴν τῶν «συντηρητικῶν», καὶ ἔχοντος ἴσως προκατάληψιν τινὰ κατ' αὐτῶν.

Τὸ δεύτερον τοῦτο ἀφορᾷ ἰδίως τὴν περίοδον τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Ὅσον διὰ τὸ πρῶτον, μὴ ὡν Ἑλβετός, δὲν δύναμαι ν' ἀπορνήθω. Δύναμαι ὁμοῦ νὰ εἶπω ὅτι οἱ μικραὶ ἐπικρίσεις, τὰς ὁποίας κάμνουν οἱ Ἑλβετοὶ μετὰ τῶν τῶν διὰ τὸ ἔργον τοῦ κ. Γκομπᾶ, δὲν ἔχουν μεγάλην σημασίαν, δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας ἀναγνώστας, τοὺς ἐνδιαφερόμενους πρὸ παντός διὰ τὸν βαθμιαῖον σχηματισμὸν ἔθνους, παρὰ τοῦ ὁποίου σήμερον τοιαῦτα πολύτιμα ἔχομεν ν' ἀρυσθῶμεν διδάγματα.

Ἰδοῦ, ἐν τέλει, ἐν παράδειγμα τοῦ τρόπου τῆς ἀφηγήσεως τοῦ κ. Γκομπᾶ. Τὸ ἀρυσόμεθ ἐξ ἐνός τῶν συγκινητικωτέρων ἐπεισοδίων τῆς ἐλβετικῆς ἱστορίας, τὸ τοῦ Νευενέγκ (Neuenegg), 5 Μαρτίου 1798. Ὡς ἐν Ἑλλάδι τῷ 1897, οὕτω καὶ ἐν Βέρνη πρὸ ἐνός αἰῶνος, ἡ κυβέρνησις ἐξυπνήσεν ἀργὰ πρὸ τοῦ κινδύνου, κατεδείχθη ἀνεπαρκῆς καὶ λιποψυχοῦς, καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς μαχομένους εἰς ὑποχώρησιν ἐνῶ ἐνίκων!

«Τὸ ἐγεργήριον, λέγει ὁ κ. Γκομπᾶ, τὸ ὅποιον ἔπρεπε ν' ἀκουσθῇ πρὸ τριῶν μηνῶν, ἤρχισε νὰ σπυρῆται, προσκαλοῦν τὸν λαόν εἰς τὰ ὄπλα. Εὐρέθησαν ἀκόμη 2.300 ἄνδρες ἔτοιμοι νὰ ἐπιχειρήσου νὰ σώσουν τὴν πατρίδα. Ἡ φάλαγγ

¹ Ἐξέδοθη ὑπὸ H. Mignot, ἐν Λωζάννῃ.

² Τὸ ἔργον ἐξέδοθη ὑπὸ Zahn, ἐν Neuchâtel.

αὐτὴ ἀνεχώρησεν ἐκ Βέρνης περὶ τὴν 8^{ην} τῆς πρώτης, τὴν 5 Μαρτίου· ὀλίγον κατόπιν συνήντησε τὴν γαλλικὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, ἣτις ὑπεχώρησε πρὸς τὸ στρατόπεδον, καταδιωκομένη ὑπὸ τῶν Βερναίων. Μετὰ τινὰς πυροβολισμούς, οὗτοι προσεβλήθησαν ὑπὸ 6000 Γάλλων, εὐρισκομένων ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου, τὸ ὅποιον δεσποῦσε τοῦ Νεϊνέγκ¹. Τὸ πυροβολικὸν ἀρχίζει τὸ πῦρ. Τὸ ἀρχαῖον ἐμβατήριον τῆς Βέρνης ἀπαντᾷ εἰς τὴν βροντὴν τῶν τηλεβόλων. Ὁ μικρὸς ὄμιλος δὲν θ' ἀφήσῃ νὰ τὸν δεκατίσουν αἱ σφαῖραι. Ἐν τάγμα ὀρεῖα κατὰ τῶν πυροβολαρχιῶν, ὑπὸ χάλαζαν βλημάτων, φονεύει τοὺς πυροβολητάς, καταλαμβάνει τὰ τηλεβόλα. Ἄλλοι προσβάλλουν ἐκ πλαγίων καὶ ὁ ἐχθρικός στρατὸς τρέπεται εἰς φυγὴν. Οἱ Γάλλοι φεύγουν. Ἐν τούτοις, οἱ ἀξιοματικοὶ κατορθώνουν νὰ σταματήσουν τὴν σύγκρουσιν καὶ ν' ἀνασηματίσουν τὰς τάξεις ὀλίγον ἀπωτέρω. Οἱ Βερναῖοι κάμνουν νέαν ἔφοδον, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ὁ ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ ἐκ νέου· οἱ φυγάδες ζητοῦν νὰ σωθῶν ἐν τάχει, μεθ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς τῶν ἀρχηγῶν των, ἀπὸ φραγμαῦ εἰς φραγμόν· ὁ στρατὸς οὗτος ἐγκαταλείπει ἐν τῇ ὑποχωρήσει του τὰ λάφυρά του. Ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Νεϊνέγκ θέλει νὰ πολεμήσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν. Μία βερνικὴ πυροβολαρχία τὸν ἐμποδίζει νὰ καταλάβῃ τὰς θέσεις του. Ἡ φυγὴ ἐξακολουθεῖ, τῆς γεφύρας εὐρισκομένης ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ, οἱ Γάλλοι ρίπτονται ἐν τῷ ποταμῷ διὰ νὰ διέλθωσιν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ἐπέρχεται ἡ σύγκρουσις. Οἱ Βερναῖοι κατέρχονται ἀπὸ τὰ ὕψη ὡς σωρὸς χιόνος· θὰ καταδιώξουν μὲ τὰ ξίφη. Ὁ ἐχθρικός στρατὸς θὰ ἐκδιωχθῇ ἐκ τῆς χώρας. Ἡ ὥρα εἶναι τρεῖς. Ὁ δῦν ἥλιος δὲν θὰ φωτίσῃ πλέον οὔτε ἓνα Γάλλον ἐπὶ βερνικοῦ ἐδάφους.

»Αἴφνης ἀκούεται κάλπασμα ἐνός ἵππου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Βέρνης. Ἐν χαρτίον διδεται εἰς τὸν συνταγματάρχην: ἡ Βέρνη παρεδόθη· ὁ Σάουεν-βουργ κατέχει τὴν πόλιν. Ἡ ἀγανάκτησις, ἡ ὀργή, ἡ θλίψις κατέλαβον τοὺς νικητὰς στρατιώτας. Πῶς! δὲν θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ καταδίωξις; Δὲν θὰ προσβληθῇ τὸ ἄλλο στρατεύμα καὶ νικηθῇ ὁ Σάουεν-βουργ ὅπως ἐνίκηθη ὁ Μπρούν; Ὁχι· ἡ κυβέρνησις διατάσσει νὰ παύσουν ἀμέσως αἱ ἐχθροπραξίαι· ὑπογεγραμμένος: Φρίσσιγκ. Ὁ ἐξερθετισμὸς τῶν στρατιωτῶν στρέφεται πρὸς τοὺς ἀξιοματικούς· οἱ δυστυχεῖς διαφεύγουν μετὰ πολλοὺ κόπον τὸν σκληρὸν θάνατον. Οἱ νικηταὶ ἐννοοῦν ἐπὶ τέλους. Προσπάθειαι ἀνωφελεῖς, θυσίαι μάταιαι! Κατηρεῖς καὶ σιωπηλοὶ στρέφουν τὰ νῶτα πρὸς τὸ θέατρον τῶν ἄθλων αὐτῶν καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ὄβερλανδ. . .»

Οἱ γνωρίζοντες ἐκ τοῦ πλησίον τὸν συγγραφεῖα ἀναγνωρίζουν ἀμέσως τὸ ὄψος αὐτοῦ. Οὐδεμία ἐπιζήτησις ὠραίας φρασιολογίας. Πλούτος ἀφθονος γνώσεων, ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, μετὰ σθεναρὰς ἀντιλήψεως ἐκάστου ζητήματος. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ὅμως ταύτας, ἐκάστη φράσις κέκτηται τὴν βαρύτητά της, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατοῦ ἢ τοῦ ἀναγνώστου διατηρεῖται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀδιάλειπτον.

Τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον ἐκ τῶν προσφάτων συγγραμμάτων ἱστορίας τῆς Ἑλβετίας εἶναι ἡ γερμανικὴ ἔκδοσις τῆς «Ἑλβετικῆς ἱστορίας ἐκτεθειμένης διὰ τὸν λαόν» (Schweizerische Geschichte für das Volk erzählt) τοῦ Ἰωάννου Σούλτζ. Τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος, ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις, αἱ εἰκόνες καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συνθέσεως, ἔχουν ὡς ἐν τῷ γαλλικῷ συγγράμματι τοῦ κ. Γκομπᾶ. Τοιοῦτοτρόπως, ἐκάτερον τῶν δύο κυρίων τμημάτων τῆς Ἑλβετίας κέκτηται τὴν λαϊκὴν αὐτοῦ ἱστορίαν ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ.

ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΚΡΕΠΕΤΖΗΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΞ ΕΛΛΑΔΟΣ¹

Ἐν Φαλήρῳ συχνάζει, ὡς ἤδη παρετήρησα, μόνον ἡ καλὴ κοινωνία· ὁ λαὸς δὲν δύναται νὰ ὑποστῇ τοιαῦτα ἐξόδα. Κτίσται καὶ λοιποὶ ἐργάται τῆς πόλεως, τοὺς ὁποίους ἠρώτησα περὶ τῆς ἀμοιβῆς των, μὲ διεβεβάζωσαν ὅτι τὸ ἡμερομίσθιον των κυμαίνεται μεταξύ 2½ - 3 δραχμῶν, πάντως μικρὰ ἀμοιβή, ἡ ὁποία ἄνευ τῆς ὀλιγαρχείας καὶ τῆς μετριότητος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ περὶ τὴν τροφήν καὶ τὸν πότον (ὁ Ἕλληνας σχεδὸν ποτὲ δὲν πίνει ἀμιγῆ οἶνον) δὲν θὰ ἐπήρκει. Σιγαρέττων ὅμως καὶ καρὲ οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο ὁ Ἕλληνας νὰ στερηθῇ. Καὶ εἶναι ἀναγκασιότατη ἡ ὀλιγαρχία αὐτή. Ὁ ἐργατικὸς πλῆθυσμός ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν ἐμπορικὸν κόσμον ἔχει νὰ πληρώσῃ τὸ μείζον μέρος τῶν δημοσίων ἐξόδων. Ταῦτα δὲ δὲν εἶναι ὀλίγα, καθότι τὸ μείζον τμήμα τῆς καλῆς κοινωνίας ζῆ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Οὐχὶ ὀλιγωτέρου ἐνδιαφέροντος μοὶ ἐράνη ἢ ἐν Ἑλλάδι κοινωνικὴ διακρίσις. Εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν ἀνήκουσιν οἱ ἀκαδημαϊκῶς μεμορφωμένοι, συνέπεια τοῦ ὁποίου εἶναι ὅτι εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἀναριθμητὸν πλῆθος δικηγόρων. Ἐντελὸς ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ τῆς τάξεως ταύτης, εἰς ἣν πιθανῶς καταλεκτέοι καὶ οἱ ἀξιοματικοί, μένει ὁ ἐμπορικὸς κόσμος. Ἀμφιβάλλω ἂν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἡ τοιαύτη πρὸς τὸν ἐμπορικὸν κόσμον περιφρόνησις, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι

Τέλος ἴδε ἀριθ. 124.

τοῦ σημείου τοῦ νὰ θεωρῆται δυσανάρμοστος γάμος μεταξὺ μελῶν τῶν δύο τάξεων, λαμβανόμενων ὑπ' ὄψιν, ἐκτός τοῦ ὅτι ὁ πλούτος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εὐρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας του, ἀλλ' ὅτι αἱ θυσίαι τῶν πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ εἶναι πράγματι μεγάλαι. Ἐὰν τὸ ἐλληνικὸν κράτος ὡς τοιοῦτον εἶναι τὸ πτωχότερον ἐν Εὐρώπῃ, οἱ Ἕλληνες ἔμποροι εἶναι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων.

Πολλὰ τῶν ὠραιοτέρων κτιρίων τῶν Ἀθηνῶν εἶναι δῶρα ἰδιωτῶν, ὀλοκληρὰ γυμνάσια, σχολεῖα, νοσοκομεῖα ὀρεῖλουσι τῆς ὑπαρξίν των εἰς τὸ αἰσθημα τῆς φιλοπατρίας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἐν τῶν ὠραιοτέρων οἰκοδομημάτων ἐν Ἀθήναις εἶναι ἡ Ἀκαδημία, κατ' ἀπομίμησιν ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ναοῦ. Ἡ χινοῦδος αἴγλη τοῦ μαρμαροῦ, ἡ λεπτὴ ποικιλία τῶν χρωμάτων ἐρυθροῦ, χρυσοῦ καὶ κυανοῦ, ἡ χρῆσις διὰ τὰς πρὸς τῇ προσηκούσῃ μεγαλοπρεπεῖα προσδίδουσι τὴν ἐξόχως ὠραῖον καὶ ἀναμνηστικὴν πῶς αὐτὴ τὰ ἱερά τῆς Ἀκροπόλεως. Τὰ πέντε ἑκατομμύρια δραχμῶν, τὰ ὁποῖα ἀπῆρτησεν ἡ ὑπὸ γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος οἰκοδομὴ τοῦ ἀριστοτεχνήματος τούτου, κατέθεσε πλούσιος Ἕλληνας ἔμπορος. Καὶ τὸ Πανεπιστήμιον ἰδρυθὲν καὶ διατηρεῖται διὰ δωρεῶν. Ὅτε ὁ Διάδοχος τῆς Ἑλλάδος πρὸ τινῶν ἐτῶν συνέλεγε πρὸς ἀναμαρμάρωσιν τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου συνεισφορὰς, ἀπετάθη πρὸς πλούσιον ἀλεξανδρινὸν ἔμπορον ἓνα συνδράμη μετὰ τῶν συναδέλφων του. Εἰς ἀπάντησιν ὁ ἔμπορος οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι αὐτὸς μόνος θὰ ἐδώρει τὰ ἀναγκαζοῦντα 2½ ἑκατομμύρια. Ὅλα ταῦτα κατώρθωσε τὸ πατριωτικὸν αἰσθημα ἐνός ποικιλοτρόπως ἐν τῇ Δύσει παραγνωρισθέντος λαοῦ· καὶ ὅλα ταῦτα ἐκ τῶν ἀγνωτέρων ἐλαττηρίων, ἄνευ τῆς ἐλπίδος ἀπονομῆς τίτλου εὐγενείας, διότι τὸ ἐλληνικὸν σύνταγμα δὲν ἀναγνωρίζει τοιοῦτους, τοῦναντίον ὁ λαὸς ἐν τῇ συναναττροφῇ του γνωρίζει μόνον τὸ ἀδελφικὸν «σύ», καθὼς καὶ οἱ Τυρολοῖ.

Μοὶ ὑπολείπεται ἔτι πλησιέστερον νὰ ἐξετάσω τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ θρησκευτικὸν βίον τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ βραχείαν περιγραφὴν καὶ χαρακτηρισμὸν τοῦ γερμανικοῦ στοιχείου ἐν Ἀθήναις, νὰ περατώσω τὸν λόγον μὲ τὴν ἐπιστροφήν μου διὰ Θεσσαλονίκης.

Δὲν φαντάζομαι ὅτι εἶμαι ἀκριβῶς γνώστης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ· ἀλλὰ μέγα μέρος τῶν δημοσιευθέντων ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ταῦτο, ἰδίως τὰ πρὸ μικροῦ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἀδόλφου Harnack ἐν τῷ συγγράμματι του «*Das Wesen des Christentums*», ἐν εἰς ἐκθέτει τὸν «ἐλληνικὸν καθολικισμόν», εἰκονίζων τὰ χαρακτηριστικὰ

τούτου καὶ ἰδίως τὰ κατὰ τὸν μοναχικὸν βίον, συμπίπτουσιν ἐλάχιστα μὲ τὴν ἐκκλησίαν, ἣν εὗρον ἐν Ἑλλάδι καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισα ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

Δὲν εἶναι σκοπὸς μου ἐνταῦθα, οὐδὲ τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἐκθεσεως τῶν τοῦ ταξειδίου μου, μοὶ ἐπιτρέπουσιν ἐγγύτερον νὰ ἐξετάσω τὸ περίεργον τοῦτο σφάλμα τοῦ τόσον σοφοῦ καὶ ἐνδοξοῦ Harnack, τὸ ὅποιον ἐκίνησε καὶ τὴν ἀνυπόκριτον ἐκπληξίν καὶ τὴν βαθυτάτην ἀπαρέσκειν τοῦ Ἑλλήνος φίλου μου, τὸ ζήτημα τοῦτο προσεχῶς θὰ πραγματευθῶ διεξοδικῶς, ἀνεξερτητῶς τοῦ προσεχῶς ἐκδ. ἠητομένου συγγράμματός μου: «*Ἐκκλησία καὶ ἐκκλησία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐλληνικῆς ἐρευνῆς*» («*Kirche u. Kirchen im Lichte griechischer Forschung*»), τὸ ὅποιον πολλὰ τα κενὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου θὰ παρουσιάσῃ τὰς παρατηρήσεις ταύτας σήμερον ποιῶμαι ὡς προσεκτικὸς περιηγητὴς τμήματος τῆς ἐλληνικῆς γῆς.

Ἐγνώριζον τὸν θρησκευτικὸν βίον τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ μόνον διὰ τῶν πολυαριθμῶν συγγραμμάτων τοῦ καθηγητοῦ Διομήδους Κυριακοῦ. Ἐνταῦθα δὲν παρουσιάζεται ἡ ἰδίως ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ παρατηρουμένη ἐντελής χαλάρωσις τῶν μεταξὺ ἐκκλησίας καὶ λαοῦ σχέσεων. Ὁ ἐλληνικὸς κληρὸς εἶναι κατὰ τὴν ἀνάγκην θεμελιωθεῖται ἀρχὴν του ὁ φορεὺς τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ συγχρόνως θεωρεῖται ὁ σωτὴρ τοῦ ἐλληνισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀρμονία αὐτὴ ἐγένετο ὁ σπόρος τῶν θρησκευτικῶν παραχῶν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουσι χώραν σήμερον ἐν τῷ Αἴμῳ Βεβαίως αὐταὶ πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν ἐν μέρει εἰς τὸ ὑπερτεταμένον ἐθνικὸν αἰσθημα τῶν ἐθνικοτήτων τοῦ Αἴμου, κατὰ τὸ πλείστον ὅμως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐτι πολὺ ἐλλιπῶς μεμορφωμένου κλήρου. Ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς ἀνήκει μέχρι τῆς σήμερον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εἰς τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα του πέραν τῶν ὀρίων τῆς ἰδίας του πατρίδος· εἶναι διὰ τοὺς Ρώτους Ρώτος, διὰ τοὺς Βουλγάρους Βούλγαρος, διὰ τοὺς Ἑλληνας Ἕλληνας — ἀλλ' οὐδὲν πλέον.

Ἡμῖν ἐν Ἀθήναις ἀκριβῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτοκου (1—15 Αὐγούστου), καὶ παρέστην εἰς τινὰς ἑσπερινούς κατὰ τὴν πέμπτην ὥραν. Ὅτε ὁ ἐπίσκοπος μὲ τὰ ἀπαστράπτοντα ἄμφιά του προβάλλει ἀπὸ τῆς ὠραίας πύλης καὶ εἰς βαθὺν ἤχον ψάλλει τοὺς παναρχαίους ὕμνους, καὶ ὁ διάκονος μετὰ τοῦ ἀναγνώστου καὶ τοῦ χοροῦ ἀπῆλθον, μέχρις ὅτου ὅλοι ὁμοῦ ἐν βαθεῖα κτακνύξαι ὕμνου τὸν Κύριον τῶν Δυνάμεων — πρόσθε τὴν ὁμῆν τοῦ θυμιάματος καὶ τῶν ἀναριθμητῶν κηρίων — ἦτο

¹ 15 χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Βέρνης.

δι' ένα προτεστάντην ιδιότροπον, κατασκευαστικόν δράμα. Αί σκέψεις μου διηυθύνοντο εις τόν άπλοῦν ναίσκον τοῦ χωρίου μου· ὁ αὐτός Κύριος, καί ὁμοίως τὸσον διάφορος ἡ λατρεία του· ἀρά γε θά ἤρσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ ἄνευ κοσμημάτων ναίσκος τοῦ χωρίου μου; Νομίζω ὅτι πολὺ ἐξαρτᾶται καί ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων κατ' ἴδιον αὐτῷ τρόπον ζητεῖ νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Θεόν. Διαρκούσης τῆς λειτουργίας ἐσταυροκοποῦντο οἱ πιστοὶ ἀδιακόπως, τινὲς δ' αὐτῶν ἐγονυπέτου, ἐνῶ ἄλλοι ἠσπάζοντο τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων.

Ἐν πολὺ μείζονι μέτρῳ συνέβαινον τὰ αὐτὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως (6 Αὐγούστου), μίαν Κυριακὴν πρωῒαν. Ὅλοι αἱ ὁδοὶ αἱ ἄγουσαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἦν ἐπεσκέφθη, ἦσαν πλουσίως ἐστολισμέναι διὰ ποικιλοχρῶμων σημάτων καὶ σημαίων. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἦτο ἀσφυκτικὸς συνωστισμὸς, πολλαὶ γυναῖκες ἔφερον τὰ τέκνα των εἰς τοὺς βραχίονάς των, πρόσθε τὸ θυμίαμα, τοῦ ὁποῦ ἡ ὁσμὴ ἀνεμιγνύετο μετὰ τὴν ὁσμὴν τοῦ σκόρδου, ὡς σημείου παρουσίας τοῦ κατωτέρου λαοῦ. Ἐκαστος προσκυνητῆς ἐλάμβανε τεμάχιον ἄρτου εἰς τὸ στόμα, ἐρίλει τὴν χεῖρα ἐνός κατὰ τὴν ἐξοδὸν ἰσταμένου ἱερέως, καθὼς καὶ τὸν Ἐσταυρωμένον, κατέθετε μικρὸν νόμισμα ὡς θυσίαν καὶ ἐξηκολούθει εὐθυμὸς τὴν ὁδὸν του.

Πόσον πράγματι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἑορταὶ κατέστησαν λαϊκὰ ἐνόητα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος (27 Ἰουλίου). Ἀργὰ τὴν ἑσπέραν μετὰ παρώτρυνεν εἰς νεαρὸς σπουδαστῆς τῆς θεολογίας ἐν τῇ Ριζ. Σχολῇ, χαρίεις νέος μετὰ ἐπανθοῦντα μύστακα καὶ μετὰ ῥάσον, νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν πανηγυριν. Ἡ ὁδὸς ἦτο μακρὰ, διότι ὁ ναίσκος ὅπου ἐτελεῖτο ἡ πανηγυρις κεῖται εἰς ἀπόκεντρον, ἔρημον τόπον, ἐντελῶς μεμονωμένον ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχον ἤδη παρατηρήσει τὸν ναίσκον τοῦτον κατὰ τὰ μέχρι Κηφισιάς ταξιδιά μου. Ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἦτο πλήρης κόσμου, καὶ ὅσον ἐπλησιάζαμεν τόσον περισσότερον τὸ πλῆθος. Πρὸ τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχεν ἐν εἶδος ἰκριώματος μετὰ κώδωνα, ὁ ὁποῖος ἀδιακόπως ἐσήμαινεν. Ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἦτο ἀσφυκτικὴ θερμότης, πρὸς τοὺτοις δὲν ἔλειπεν ἡ μοιραία τοῦ σκόρδου ὁσμὴ. Ὁ θόρυβος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἦτο ἀπερίγραπτος. Ἡσθάνθη χάριν ὅταν εὐρέθην πάλιν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, ὅπου εἶχον ἀναπτύχθῃ κίνησις πανηγύρεως. Ἐκεῖ ἐκάθητο ὁμιλοῦς πίνων ῥητινίτην καὶ ἄδων ἄσματα τῆς ἐλευθερίας· ἐκεῖ ἄλλος ὁμιλοῦς χορευτῶν ὑπὸ τοὺς θρηνώδεις ἤχους πλαγιάου, ἐκεῖ ἀγοραπωλησία φαγωσίμων, ποικιλοχρῶμων ταινιῶν κ.λ. Ἀρκετὰς πιέσεις καὶ συνθλίψεις ὑπέφερα ὑπὸ τοῦ πλῆθους, συνοδευομένης πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἀπαραιτήτου «με

συγχωρεῖτε», καὶ εἶδα τὸ πρῶτον εἰς τὸν βίον μου χορὸν μεταξὺ ἀνδρῶν.

Πανταχοῦ ζωὴ, καὶ ὁμοίως οὐδεμία παρεκτροπὴ, οὐδεὶς μέθυσος. Ἐκάθισα ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰνοποτούτων αἰοιδῶν, οἱ ὁποῖοι προθύμως παρεχώρουν θέσιν διὰ τὸν ξένον, συνέπιον καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης ἀναλογίζομαι σήμερον ἐτι τὴν καλωσύνην των. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν εἶναι φανατικὸς· ἕκαστος δύναται νὰ ζῇ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ μετὰ τὴν πίστιν του, μόνον ἀπέναντι τῶν ρωμαιοκαθολικῶν εἶναι δὺσπιστος.

Ὅσην ἐντύπωσιν καὶ ἂν προξενούσιν εἰς τὸν ξένον οἱ λαμπροί, κατάχρυσοι, πολύχρωμοι ναοί, αἱ ποικίλαι τελεταί, τὰ δλόχρυσα καὶ παραλλάσσοντα ἄμψια τῶν ἱερέων — δι' ἐμὲ τὸ ἐπόμενον γεγονός ἐπροξένησεν ἐτι μείζονα ἐντύπωσιν: Ἐκαθήμεν μίαν πρωῒαν μόνος ἐν τινι καφενεῖῳ καὶ ἐσκεπτόμην τὴν πατρίδα. Βυθισμένος εἰς σκέψεις, παρετήρουν εἰς τὴν ὁδόν· ἐκεῖ εἶδον ἕνα νεαρὸν ἐργάτην, διευθυνόμενον πρὸς τὴν ἐγγὺς οἰκοδομὴν μετὰ κόπρινον πλήρη ἀσβέστου· τοῦτο οὐδὲν εἶναι ἀτύνητες, καὶ ὁμοίως! μετὰ τὸ βεβύλῳ φορτίον ἐπὶ τοῦ ὤμου του ἀτενίζει μετὰ εὐλαβείας πρὸς τὸν παρακείμενον ναὸν καὶ σταυροκοπεῖται· ὁ μικρὸς διήλθεν ἐνεκα τῆς ἐργασίας του πολλαῖς πρὸ τοῦ ναοῦ χωρὶς οὐδέποτε νὰ παραλείψῃ νὰ σταυροκοπηθῇ. Ἀρά γε δύναται τις νὰ παραβῆλῃ μετὰ τὸν νεανίαν τοῦτον τοὺς ἡμετέρους ἐργάτας;

Εἰς θεσμὸς ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐξέπεσεν ἀπὸ τοῦ ὕψους του, ὁ μοναχικὸς βίος. Ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους ἦνθει, καὶ οὐχ ἦττον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἡ μοναστηριακὴ ζωὴ εἶναι σήμερον ἐν Ἑλλάδι, συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ παρελθόντος, ἐρείπιον ἀπλῶς. Γενικῶς θεωροῦνται οἱ μοναχοὶ ὡς ἄνθρωποι κατωτέρας ἀξίας. Ὡς μετὰ διεβεβαίον ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὰ μοναστήρια συρρέουσιν «ἀμόρφωτοι, νωθροὶ καὶ φίλοι τῆς ἀργίας ἄνθρωποι». Διάφοροι φῆμαι ἐπίσης κυκλοφοροῦν, καθ' ἃς ὁ βίος τῶν μοναστηρίων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρότυπον ἠθικῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ μᾶλλον ἀμόρφωτος Ἕλληνας φρονεῖ περὶ τοῦ μοναχοῦ ὅτι ἰσταται ἐν τῇ κατωτάτῃ ἠθικῇ βαθμίδι. Τὰ πράγματα μεταβάλλονται, μεταβάλλονται καὶ οἱ καιροί, — ἦτό ποτε ὁ μοναχὸς τὸ ἰδεῖσθαι τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, σήμερον γενικῶς ἰσχύει ἡ ἀρχὴ «Προσεύχου καὶ ἐργάζου»...

Παρετήρησα ὅτι τὸ μεμορφωμένον ἑλληνικὸν κοινὸν κρίνει περὶ τῶν νηστειῶν ὅπως καὶ ἡμεῖς. Ἀπὸ 1-15 Αὐγούστου εἶναι ὠρισμένη ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ νηστεία· ἀκριβῶς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὡς ξένος παρὰ διακεκριμέναις ἀθηναϊκαῖς οἰκογενεαῖς δὲν εὗρον ἴχνος νηστειῶν μου τροφῆς. Ὅταν ἠρώτων «διατί δὲν νηστεύετε;», ἐλάμβανον εἰς ἀπάντησιν ὅτι «τοὺς

θεσμοὺς τῆς νηστείας δὲν θεωροῦμεν ὑποχρεωτικούς· κατὰ συνήθειαν νηστεύομεν τὴν Μ. Παρασκευὴν καὶ πρὸ ἐκάστης εὐχαριστίας»· ὁ λαὸς τοῦναντίον νηστεύει συχνάκις: τὴν Τεσσαρακοστήν πρὸ τοῦ Πάσχα, 40 ἡμέρας πρὸ τῶν Χριστουγέννων, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν Ἁγίων Πάντων μέχρι τῆς 29 Ἰουνίου, καὶ 15 ἡμέρας πρὸ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ νηστεύουσι πρὸς τοῦτοις ἐκάστην Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν. Ὡστε τὸ 1/2 τοῦ ἔτους εἶναι καιρὸς νηστείας, καὶ ὡς μετὰ διεβεβαίον εἰς τῶν φίλων μου, εἶναι τοῦτο ἀναγκαιότατον ἐνεκα τῆς ἀπορίας τοῦ λαοῦ, ἄλλως ἢ ἀπορία παρὰ τῷ κατωτέρῳ λαῷ θὰ εἶναι ἐτι μείζων.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἀνάρμοστον ἐν τέλει: νὰ πραγματευθῇ περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως τῶν ἑλληνικῶν ναῶν, περὶ τῶν ὅλων ἰδιορρυθμῶν ἠθῶν καὶ ἠθῶν κατὰ τὸ βάπτισμα, τὴν εὐχαριστίαν, τὸν γάμον καὶ τὴν κηδείαν. Αἰσθάνομαι ὁμοίως ἐμαυτὸν πρὸς τοῦτο ἐτι λίαν ἀσθενῆ, καὶ σκέπτομαι μετὰ ἐμβριθῆ μελέτην τῆς Λειτουργικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ, Θεοῦ θέλοντος, μετὰ μίαν ἐτι ἐπίσκεψιν ἐπὶ τόπου, νὰ δημοσιεύσω τὰ πορίσματά μου.

Ναί! θὰ ἐπιθύμουν νὰ πορευθῶ πάλιν εἰς Ἑλλάδα, ἔστω καὶ μόνον ἵνα σφίξω τὴν χεῖρα τῶν ἀγαπητῶν ἐκεῖ γερμανῶν συμπατριωτῶν μου, τῶν ἐξαισίων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ τοὺς ἐγχαριστήσω διὰ τὴν ἐγκαρδιότητα, μετ' ἧς προσέλαβον ἐμὲ, τὸν ξένον, εἰς τὸν κύκλον των. Τὸν πρῶτον γερμανὸν τὸν ὁποῖον ἐγνώρισκα ἐν Ἀθήναις ἦτο ὁ γραμματεὺς τοῦ Γεν. Προξενείου κύριος Ἐρνστ, ὁ πιστὸς παραστάτης παντὸς ἐν Ἀθήναις γερμανικοῦ, ὁ πνευματικὸς καὶ πατρικὸς σύμβουλος πασῶν τῶν πλήρων φροντίδων καὶ ἀναγκῶν γερμανικῶν καρδιῶν, τόσον ὥστε ἀστενεύομενοι, ἀποβλέποντες καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα του, καλοῦσιν αὐτὸν ἀγερμανὸν πολιτικὸν ἱερέα». Πρῶτος μοῦ ἐσύστησε τὸ ἀναπληροῦν τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν εἰς πάντα ἄγαμον ἢ ξένον σωματεῖον «Ἡ Φιλαδέλφεια». Ἐν τῇ Φιλαδέλφειᾳ, ἰδιοκτησίᾳ τῆς γερμανικῆς παροικίας, ἐλάμβανον τὸ πρόγευμά μου καὶ δὴ ἐν κύκλῳ 25-30 ὁμογενῶν. Ἦτο ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέγας ἀριθμὸς γεροντοτέρων καὶ νεωτέρων ἐμπόρων καὶ βιβλιοπωλῶν, πρὸς τοῦτοις εἰς μηχανικὸς, καὶ ἐξ ἠλεκτρομηχανικῶν. Τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν τοῦ μηχανικοῦ μετὰ τῶν ἠλεκτρομηχανικῶν ἀπέδιδον οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀνατροπὴν τῶν Γερμανῶν.

Ἐν γένει οἱ Γερμανοὶ πρὸ τοῦ τελευταίου ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ἠγαπῶντο πολὺ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐξέμαθον τὴν γερμανικὴν... Ἀπὸ τῆς ἐπιτυχῆς τοῦ πολέμου

ἠλλάξαν πῶς τὰ πράγματα· σήμερον εἶναι ἡ σειρά τῶν Ἀγγλῶν, χωρὶς νὰ παύσῃ, παρὰ τῇ μεμορφωμένῃ ἰδίῳ κοινωνίᾳ, ἢ πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἐκτίμησις.

Οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς τὴν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἐκτίμησιν ταύτην ἡ σύζυγος τοῦ Διαδόχου πριγκίπισσα Σοφία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος μας. Ὅπόσων συμπαθειῶν ἀπολαύει ἡ Σοφία μαρτυρεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ εἰκὼν τῆς σπανίως λείπει ἐξ ἐνός οἴκου τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἡ Σοφία εἶναι φύσεως παρεμφορῶς τῆς τοῦ ἡμετέρου Αὐτοκράτορος· κυρία τῆς προσπάθειας ἦτο νὰ κερδήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ τῆς, καὶ τὸ κατώρθωσεν ἐν τῇ πιστῇ ἐτελέσει τῶν ὑψηλῶν τῆς καθηκόντων. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐκίνησε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ πρὸς Αὐτὴν δὲν ἦτο τόσον ἢ τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἐπίσκεψις μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ τῆς συζύγου τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν, ὅπου ὁ λαὸς τῶν ὁρέων καὶ τῶν νήσων, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε μέχρι τοῦδε εἶχεν ἰδῆ βασιλέα ἢ βασίλισσαν, μετὰ τὴν παιδικὴν τῆς ἀγαθότητα, ἐμαγεύετο ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τὴν καλωσύνην τῆς, ὅσον ὅτι ἡ Σοφία εὐρίσκειται πανταχοῦ εἰς τὴν καλύβην τοῦ πτωχοῦ καὶ ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη· ἡ Σοφία ἔχει ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν τῆς προστασίαν διάφορα σωματεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Μοῦ ἔλεγεν εἰς Ἑλλάδα: «Τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Σοφίας εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν οὔτε περιεμέναμεν, οὔτε ἀπητήσαμεν· προήλθεν ἐκ τῆς ἰδίας θελήσεως νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ συζύγου τῆς· τῇ εἴμεθα διὰ τοῦτο ἐτι μᾶλλον εὐγνώμονες».

Ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἐτι σήμερον διαμαρτυρούμενος καὶ ἔχει παρ' αὐτῷ τὸν ἱερέα του, ὁ ὁποῖος χρησιμεῖ συγχρόνως ὡς πάστῳ τῆς γερμανικῆς κοινότητος. Οἱ Δυτικοί, οἱ Ρῶσοι, οἱ Ἀγγλοὶ, ἔχουσιν ὅλοι μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίας· μόνον οἱ Εὐαγγελικοὶ μένουσιν ἄνευ ἰδίου ναοῦ καὶ μόνον ἡ καλωσύνη τοῦ Ἀνακτος τοῖς παρέχει ἐλευθερίαν τὴν εἶσοδον εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀνακτόρων.

Ἀπ' ἐναντίας, κατ' εὐτυχεστάτον τρόπον, ἔλυσαν τὸ σχολικὸν ζήτημα. Ἐνταῦθα τὸ πρῶτον μνημονευτέον τὸ ὄνομα τοῦ κ. Δαῖρπφελδ. Χάρις εἰς τὸ ἀκούραστον του καὶ εἰς τὰς λαμπράς του σχέσεις ὀφείλεται ἡ ἐλευθερία ἀπὸ πάσης ὑποχρεώσεως κατοχῆ τοῦ ὠραίου, μεγαλοπρεποῦς σχολείου. Παρ' αὐτῷ ὑπάρχει ἐπιτροπὴ ἐκ κυρίων καὶ κυριῶν φροντίζουσα τὰ πάντα. Τὸ σχολεῖον εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος λαϊκόν, εἶναι ὁμοίως τόσον καλῆς φήμης, ὥστε πολλοὶ Ἕλληνες ζητοῦσι, πολλαῖς εἰς μάτην, νὰ εἰσαγάγῃσι τὰ τέκνα των εἰς αὐτό, καίτοι εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα παρέχεται ἡ παιδείαις δωρεάν. Ἡ μόνη φροντίς τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι, πρὸς τὸ παρόν, πῶς νὰ ἀναπτύξῃ τὸ σχολεῖον, ὥστε νὰ κατορθωθῇ διὰ τοὺς μαθητάς του τὸ

προνόμιον τῆς μονοθεοῦς θητείας. Πολλοὶ υἱοὶ γερμανικῶν ἐν Ἀθήναις οἰκογενειῶν μόνον διὰ τοῦτο ἔχασαν τὰ δικαιώματα τῆς γερμανικῆς ὑπηκοότητος, διότι οἱ γονεῖς τῶν ἐδίηταζον νὰ τοὺς στείλωσιν εἰς Γερμανίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς στρατιωτικῆς θητείας, πρᾶγμα ὅπερ παρὰ τοῖς πολλοῖς δὲν θὰ συνέβαινε ἐὰν ἡ θητεία ἦτο μονοθεῖς.

Ἐν τῇ «Φιλαδελφείᾳ», ὅπου ὡς ἐν οἰκογενεῖα συναθροίζονται οἱ Γερμανοί, ἐπανεύρον ἐν μικρῷ τὴν Γερμανίαν. Παλλαὶ κεφαλαί, πολλαὶ ἰδέαι, ἀλλ' ἐν τῇ ξένη λησιμονοῦνται εὐκόλως αἱ διαφοραὶ καὶ δεσμοὶ στενοὶ συσφίγγονται μεταξύ τῶν ὁμογενῶν . . .

Θὰ ἠθθανόμην ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, ἐὰν κατῴρθουν διὰ τῶν ἀνωτέρω νὰ ἐκμηδενίσω παλαιὰς προκαταλήψεις, καὶ νὰ μεταδώσω, τὸν κεντῖον, μέρος τῶν συμπαθειῶν μου διὰ τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὸν λαὸν τῆς καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΓΑΜΗΛΙΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΙ¹

Γ. Η ΧΑΡΑ

Οἱ γάμοι συνήθως τελοῦνται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, διότι τότε οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι τόσο ἀπησχολημένοι. δὲν λείπει δὲ καὶ ὁ εἶνος. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐτέλουν τοὺς γάμους. «Τοῖς δὲ περὶ τὴν ὥραν χρόνοις (λέγει ὁ Ἀριστοτέλης) ὡς οἱ πολλοὶ χρῶνται καλῶς καὶ νῦν, ὀρίσαντες χειμῶνας ποιεῖσθαι τὴν συναυλίαν ταύτην». Μίαν ἐβδομάδα πρὸ τῆς στέψεως στέλλονται εἰς τὴν νύμφην οἱ **μπογιές**, δηλ. τὰ δῶρα τοῦ γαμβροῦ, μεταξύ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ **μπογιὰ κανὰ** ἢ **ἀκνὰ** λεγομένη, διὰ τῆς ὁποίας βάζεται ἡ κόμη τῆς νύμφης. Ὄταν δὲ σταλῶσιν οἱ **μπογιές**, εἰς ἅπαντος πρέπει μετὰ μίαν ἐβδομάδα νὰ τελεσθῇ ὁ γάμος. Μόνον ἐὰν ἀποθάνῃ τις ἐκ τῶν συγγενῶν, τότε ἀναβιβλᾶται ὁ γάμος συνήθως ἐπὶ ἓν ἔτος· δύναται δὲ νὰ γείνη καὶ ἐνωρίτερον ἀλλ' ἄνευ τῆς συνήθους πομπῆς. Κατὰ τὴν ἐβδομάδα τοῦ γάμου, συνήθως Πέμπτην, ἡ νύμφη μεταβαίνει μετὰ τῶν φίλων τῆς κορασιῶν εἰς τὸ λουτρόν, ἀπαράλλακτα ὡς καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους· ἐκεῖνοι ὁμοῦ ἐκαμνον τοῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου. «Ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς ὅτε ἐγγυμῆτις ἀπολούεσθαι, ἐπεὶ ζωποῖον τὸ ὕδωρ καὶ γονιμον». «Ἐν δὲ τῇ Τρωάδι γῆ πρὸ τοῦ

γάμου νενομίσται τὰς παρθένους ἐπὶ τὸν Σκάμανδρον ἐρχεσθαι καὶ λουσαμένας ἐπ' αὐτοῦ, τὸ ἔπος τοῦτο, ὡςπερ ἱερὸν τι ἐπιλέγειν: λάβε μου Σκάμανδρε τὴν Παρθέναν».

Ἡ δὲ ἑορτὴ τῶν γάμων ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς Πέμπτης ἑσπέρας, ὅτε γίνεται τὸ **προτόψωμον**, ἢ ὡς λέγουσιν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος **ῥιχνθον τάλέσματα**, ὅτε δηλ. προτομαζέται τὸ προζύμιον τοῦ διὰ τὸν γάμον ἀναγκαιοῦτος ἄρτου. Τοῦτο δὲ γίνεται ὡς ἐξῆς: ἄφ' οὗ προσκληθῶσιν οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, περὶ τὴν δυσιν τοῦ ἡλίου, ἐν τῷ μέσῳ εὐρείας αἰθούσης κατατίθεται σκάφη μικρά, περιέχουσα ἄλευρον· τότε δὲ, ἄφ' οὗ ὅλοι οἱ κεκλημένοι σταθῶσι περί τῆς σκάφης, τρεῖς παρθένοι, κρατοῦσαι ἐκάστη πυκνάδα (= πυκνὸν κόσκινον) τὴν μίαν ὑπεράνω τῆς ἄλλης, κοσκινίζουσι τὸ ἄλευρον, ἐν ᾧ ὑφ' ὅλων τῶν παρισταμένων ἔχονται ὠρισμένα ἄτματα. Ἐπειτα φέρεται μικρὸν τι ἄγγειον περιέχον ὕδωρ, τὸ ὅποιον εἰς τινα χωρία λαμβάνει ἡ νύμφη μετὰ τῶν φίλων τῆς τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς ὅλων τῶν πηγῶν τοῦ χωρίου. Παρθένοι δὲ τρεῖς, χύνουσα τὸ νερόν τοῦτο εἰς τὴν σκάφην, ἀναμειγνύει αὐτὸ μετὰ τοῦ ἀλεύρου, ψάλλουσα ὠρισμένον τι ἄσμα, τὸ ὅποιον ἀκολουθῶς ἐπαναλαμβάνεται ὑφ' ὅλου τοῦ ὄμιλου. Ἄφ' οὗ δὲ παρασκευασθῇ ἡ ζύμη, ἡ ζυμώσασα κόρη πλύνει τὰς χεῖράς τῆς ἐντὸς ἄγγειου τινός, εἰς τὸ ὅποιον οἱ παριστάμενοι τῇ ρίπτουσιν ἀνά ἓν μικρὸν νόμισμα ὡς δῶρον. Ἐπειτα χορεύουσι ὅλοι περί τῆς σκάφης ἔχοντες ἄλλα ὠρισμένα ἄτματα. Μετὰ τὸ τέλος τῆς τελετῆς ταύτης συνηθίζουσι νὰ λαμβάνωσιν ὅλοι ἐκ τοῦ ἀλεύρου τῆς σκάφης καὶ νὰ ἀλευρώνωνται ἀναμεταξύ των, τὸ ὅποιον προξενεῖ μεγίστην ἰλαρότητα καὶ θυμωδίαν. Καθ' ὅλας τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ἂν τις ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἀλευρώνεται ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτῆς. Τὸ **προτόψωμον** γίνεται καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ.

Τὴν δὲ Παρασκευὴν τὸ πρωὶ ἔρχονται τὰ κορασία (αἱ φίλαι τῆς νύμφης) καὶ παρασκευάζουσι τὸν ἄρτον, τὰ γλυκίσματα καὶ ψυχρὰ τινα φαγητά. Καθ' ὅλην τὴν προτομαζίαν ταύτην ἔχονται ὠρισμένα ἄτματα. Τὸ δὲ ἑσπέρας ἡ νύμφη φιλεῖ τὰς φίλας τῆς καὶ τελευταίαν φορὰν συνδιασκεδάζει μετ' αὐτῶν ὡς παρθένοις.

Τὸ δὲ Σάββατον κατὰ τὴν μεσημβρίαν προσκαλοῦνται εἰς γεῦμα οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς. Μετὰ δὲ μεσημβρίαν γίνονται αἱ γενικαὶ προσκλησεις, αἵτινες πολλάκις καὶ ἀπὸ τῆς Παρασκευῆς ἀκούη ἄρχονται. Γίνεται δὲ τοῦτο ὡς ἐξῆς. Οἱ ἀδελφοὶ ἢ καὶ οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς περιφέρονται ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ διαμοιράζουσι ἀνά ἓν μῆλον λέγοντες «πολλὰ χαι-

ρετήματα νὰ ὀρίστε στὴ χαρὰ». Τοῦτο δὲ λέγεται **ἀκάλεσμα**. Εἰς τὰ νοτιανατολικά ὁμοῦ μέρη τῆς Μακεδονίας συνήθως δὲν εἶναι ἀνάγκη προσκλησεως· διότι ἐκεῖ, ὅταν γίνεται γάμος τις, ἡ χαρὰ εἶναι γενικὴ καὶ ὅλοι αὐτόκλητοι συμμετέχουσι τῶν ἑορτῶν τοῦ γάμου. Τοῦτο φαίνεται εἶναι ἀπόρροια τοῦ ἀρχαίου ἔθιμου, καθ' ὃ οἱ νυμφευόμενοι ἐδέχοντο συνήθως καθ' ὅδον τὰ κοινὰ συγχαρητήρια, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης «πάντα λεῶν συγχαίρειν κάπικελεύειν». Μάλιστα περὶ μιν καὶ ἀνάλογος τῇ ἀρχαίᾳ φράσι «ἐπιτῶ γάμους» ὑπὸ νεωτέρων μορφῶν ἢ φράσις «τρώγω τοὺς γάμους». Συχνὰ ἀκούεται ἐν Μακεδονίᾳ «πότε θὰ φάμε τὸ γάμο σου;»

Εἰς δημῶδες ἄσμα δυσπρεστημένη τις, μαθούσα τὸν γάμον τοῦ πρώην φίλου τῆς, λέγει:

«ἔμαθα πῶς παντρεύεται, μὲ γεῖα τοῦ, μὲ χαρὰ τοῦ· ὅλοι νὰ φᾶν τὸ γάμο τοῦ, κ' ἐγὼ τὰ κόλλυβά τοῦ».

Τὸ δὲ **ἀκάλεσμα** τοῦ νουνοῦ (ἢ κουμπάρου) ὡς καὶ τιμὴν προκρίτων, ἐπὶ τὸ τιμητικώτερον γίνεται ὡς ἐξῆς: Συγγενεῖς τινες τοῦ γαμβροῦ παραλαμβάνοντες **τάγγανα**, δηλ. τοὺς μουσικούς, μετ' ἱκανῆς συνοδείας ἐκ τῶν προσκληθέντων ἤδη μεταβαίνουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νουνοῦ, ὅπου, ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν μουσικῶν ὀργάνων, προσφέρουσι εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ οἴνου, τὸν ὅποιον φέρουσι μαζί των, καὶ τὸν προσκαλοῦσιν εἰς τὸν γάμον. Ἐπειτα δὲ ἄφ' οὗ καὶ ὁ νουνοὶ ἀντιπροσφέρει εἰς τὴν συνοδείαν διάφορα ποτά, παραλαμβάνεται καὶ ἐν πομπῇ καὶ μεγάλῃ διαχύσει ὀδηγεῖται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Ὁ νουνοὶ εἰς τινα μέρη ὀνομαζέται **καλιτάτας** καὶ **σύντεκνος**, ἢ δὲ γυνὴ αὐτοῦ **καλημάννα** καὶ **συντεκνέσσα**. Ὑπάρχει δὲ καὶ **παρασύντεκνος** καὶ **παρασυντεκνέσσα**. Ὁ σύντεκνος ὁμοῦ, μεταβαίνων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὀφείλει νὰ φέρῃ μετ' ἑαυτοῦ καὶ **κανίσκι**. Τοῦτο δὲ εἶναι δῶρον ἀποτελούμενον ἐκ διαφόρων φαγωσίμων. Οὐχὶ σπανίως ὁ σύντεκνος ὡς **κανίσκι** φέρει ὀλοκλήρους ἀμνοὺς ζῶντας, μὲ περιχρυσωμένα κέρατα. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὰ πρόβατα ταῦτα τρώζονται κατοπιν, ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ὁ γάμος. Εἰς τὰ δυτικὰ ὁμοῦ μέρη τῆς Μακεδονίας ἀπρόσκλητοι οὐδέποτε μεταβαίνουσιν εἰς τὸν γάμον, εἰς ἅπαντος δὲ πρέπει νὰ φέρωσι καὶ **κανίσκι**, τὸ ὅποιον νομίζω ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς προσφορὰς τῶν ἀρχαίων.

Τὸ δὲ Σάββατον τὸ ἑσπέρας παρατίθεται τράπεζα, εἰς τὴν ὁποίαν παρκαθῆνται ὅλοι· αἱ δὲ γυναῖκες δειπνοῦσιν εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον ὑπὸ τὴν φροντίδα τῆς μητρὸς τοῦ γαμβροῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἔκαμνον καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἡ Κλυταιμνήστρα λέγει πρὸς τὸν Ἀγκυμέμονα ἐν Αὐλίδι: «ἡμεῖς δὲ θοῖνην ποῦ γυναίξιν ἔθισμεν;» (Ἰριγ. ἐν Αὐλ.). Φίλοι δὲ τοῦ γαμβροῦ, ἐκ τῶν

προτέρων ὠρισμένοι, **μπράτιμοι** λεγόμενοι, ἀλλοχοῦ ὑπηρετοῦσιν εἰς τὰς τραπεζὰς· φέροντες τὰ διάφορα φαγητὰ καὶ ποτά. Τὰς δὲ τιμητικὰς θέσεις τῶν τραπεζῶν, ἐννοεῖται, κατέχουσιν οἱ ἱερεῖς, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ γέροντες. Ἄφ' οὗ δὲ ὅλοι χορτάσασιν, ἄρχονται τὰ ἐπιτραπέζια ἄτματα. Ἄδουσι δὲ συνήθως διαιρούμενοι εἰς δύο ομάδας, τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα ἐπαναλαμβάνει τὰς ἀδομένας στροφὰς ὑπὸ τῆς πρώτης. Τὰ δὲ ἄτματα συνήθως εἶναι ἠρωικά. Ἄ! πρέπει νὰ παρευρεθῇ τις ἐν τῷ μέσῳ τοιοῦτου ὄμιλου, διὰ νὰ ἴδῃ καὶ ἐνοήσῃ πῶς ἔψαλλον ἄλλοτε οἱ Φῆμιοι καὶ οἱ Δημόδοκοι, τῶν ὁποίων οἱ ἀπόγονοι καὶ σήμερον ἀκόμη ζῶσι καθ' ὅλα τὰ χωρία τῆς Μακεδονίας. Κατὰ δὲ τὰ διαλείμματα τῶν ἄσματων γίνονται διάφοροι προπόσεις, συνήθως ὑπὲρ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ. Αἱ δὲ συνήθεις εὐχαί εἶναι αἱ ἐξῆς: «νὰ τοὺς χαίρεσθε· καλὰ στεφανώματα· νὰ μᾶς ζήσουν». Προπίνουσι δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν συνδικτυμῶνων· καὶ ἂν μὲν οὗτοι εἶναι νυμφευμένοι καὶ ἔχουσι τέκνα, εὐχονται «καὶ συμπίθερος»· ἂν δὲ εἶναι ἐλεύθεροι, δηλ. ἄγαμοι, εὐχονται «στὴ χαρὰ σας παιδιὰ, πάντα χαρούμενοι». Προσέτι λέγεται: «ὁ θεὸς νὰ τὰ φέρῃ ὅλα δεξιά· νὰ σκάσουν οἱ ἐχθροὶ μας». Ἄλλ' ἡ εὐχή, ἣτις δονεῖ τὰς καρδίας ὅλων τῶν συνδικτυμῶνων, ἀπὸ 500 δὲ ἐτῶν ὁ Ἑλληὴν μετὰ ἱερᾶς συγχινήσεως προσφέρει, εἶναι «καλὴ ἐλευθερία, ἀδερφια». Δὲν λείπουσι δὲ καὶ οἱ ἐπιτραπέζιοι, οὕτως εἰπεῖν, ἄγωνες, ἐν οἷς καταφαίνεται ἡ ρώμη τῶν ἀνακειμένων. Ἀναφέρω τὸν κυριώτερον λαμβάνουσι δηλ. ὅσπουν τι, συνήθως τὴν κνήμην, ἐκ τῶν ὀπτῶν κρεάτων, αἰγείων ἢ προβαίων, καὶ περιδένουσιν αὐτὴν μεταξύ τῶν δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, πρὸς τὸ μέρος τῆς παλάμης, διὰ τινος τῶν ἐπιτραπέζιων μανδηλίων, τὰ ὅποια εἶναι ἱκανῶς ἐπιμήκη. Μετὰ ταῦτα δι' ἰσχυρᾶς ὠθήσεως τῆς δεξιᾶς χειρὸς θραύουσι τὸ ὄσπουν, ὡς νὰ ἦτο ἄχυρόν τι, ἐπισύροντες τὰς ἐπευφημίας τῶν παρεστώτων. Ἄφ' οὗ δὲ γείνωσιν ὅλα τὰ ἐπιτραπέζια ἔθιμα, τότε ἐγείρονται ὅλοι καὶ καταβάντες εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας στήθουν τὸν χορὸν, δηλ. γορεύουσι. Τοῦτο ἔκαμνον καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἴδού τί ἀναφέρει ὁ Θεόκριτος εἰς τὸν γάμον τῆς Ἑλένης: «πρόσθε νεογράφῳ θαλάμῳ χορὸν ἐστάσαντο». Εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς τοποθετεῖται σιδηροῦς τις λύγνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιτίθενται ἀνκμμένοι δάδες πρὸς φωτισμὸν τῶν χορευόντων. Πολλάκις δὲ, ἐὰν ἡ αὐλὴ ἔγῃ μεγάλην ἔκτασιν, στήνονται πολλοὶ τοιοῦτοι λύγνοι, περὶ τῶν ὁποίων φροντίζουσιν ὠρισμένοι δαδούχοι. Ἄδονται δὲ κατὰ τὸν χορὸν τοῦτον διάφορα ὑμέναια ἄτματα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐλευθερία καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην οὐδολως λησιμονεῖται.

¹ Ἴδε συνέχ. ἀριθ. 122.

Εἰς τινὰ μέρη τῆς Μακεδονίας τὴν ἐσπέραν τοῦ Σαββάτου πρὸ τοῦ δείπνου στέλλονται εἰς τὴν νύμφην τὰ τελευταῖα δῶρα τοῦ γαμβροῦ· συνηθίζεται δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ φράσις «πῆγχν στὰ μῆλα». Συνοδεύονται δὲ τὰ δῶρα ταῦτα ὑπὸ ἰκανῶν συγγενῶν καὶ φίλων. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης μετὰ τὸ δείπνον ὀδηγεῖται ὑπὸ παρθένων ἡ νύμφη εἰς τὸ μέτον αἰθούσης, ὅπου εὐρίσκονται ὅλοι οἱ προσκληθέντες. Ἀρ' οὐ δὲ καθίσῃ ἡ νύμφη περικυκλούται ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ τότε ἄρχεται τὸ πλέξιμον αὐτῆς ὡς ἐξῆς. Ἐκάστη παρθένος λαμβάνει τὸ κτένιον καὶ κτενίζει καὶ πλέκει διαδοχικῶς μέρος τῆς κόμης τῆς νύμφης, ἐν ᾧ ἡ λοιπὴ συνοδεία ψάλλει διάφορα ὠρισμένα ᾄσματα. Ἀρ' οὐ δὲ τοιοῦτοτρόπως πλεχθῆ ὅλη ἡ κόμη τῆς νύμφης εἰς πολλοὺς πλοκάμους, πλεξουδὲς ἢ βουρλίδης, ἄδειται τὸ ᾄσμα «κίόμα σήμερα 'μαὶ δῶ, ταχεῖα θεῖλ' νὰ πένω, ἔχετε γεια», καὶ ἔπειτα ὀδηγεῖται ἡ νύμφη εἰς τὸ δωμάτιόν της, τὸ *υυφοστόλι*. ὅπου ὑπάρχει ἐκτεθειμένη καὶ ὅλη αὐτῆς ἡ προίξ. Ἰσταται δὲ ἡ νύμφη συνήθως πρὸς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ δωματίου, ὅστις σκεπάζεται μὲ τάπητα καὶ μὲ φύλλα κισσοῦ· ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα τοῦ δωματίου τοῦτου περιστερέται πολλάκις διὰ φύλλον κισσοῦ· καὶ τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι ἀρχαῖον· ἰδοὺ τί ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος· «οἰκείται δὲ περικύκλω δρμηόντες ἀνέστερον ἐλαίᾳ καὶ δάφνη τὰς θύρας οὐ μόνον τὰς τῆς Ἰσημινοδώρας ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ Βακχωνος». Ἐκατέρωθεν δὲ τῆς νύμφης ἴστανται δύο παρθένοι ἀκίνητοι καὶ σιωπῶσι ὡς καὶ ἡ νύμφη· τὰ κοράσια ταῦτα λέγονται *παραστόλια*. Ἐντεῦθεν πᾶς σιωπηλὸς λέγεται *παραστόλι*. «Αὐτὸς στέκεται σὺν παραστόλι· αὐτὸς εἶναι ἕνα παραστόλι». Κατόπιν ἐξοικουλοῦσι τὰ ᾄσματα καὶ ὁ χορὸς μέχρι βραδείας νυκτός, ὅτε οἱ προσκεκλημένοι ἀπέρχονται· τινὲς δὲ μένουσι καὶ ἀδείξου τοῦ Μορφέως ἐξοικουλοῦσι νὰ διασκεδάζωσι μέχρι τῆς πρωίας.

Τὴν δὲ Κυριακὴν τὸ πρωὶ γίνεται ἡ τελετὴ τοῦ ξυρισματος τοῦ γαμβροῦ ὡς ἐξῆς. Εἰς τὸ μέσον εὐρείας αἰθούσης ὁ γαμβρὸς καθίστα· ἐπὶ ὑψηλοῦ καθίσματος, περίξ δὲ αὐτοῦ ἴστανται νέοι, τῶν ὁποίων ὁ μὲν κρατεῖ ξυρᾶριον, ὁ δὲ λεκαννὴν, ἄλλος νιπτῆρα καὶ ἄλλος τὰ ἀναγκισκιοῦντα προσοψία. Τότε ὁ κρατὼν τὸ ξυρᾶριον ἀρχίζει νὰ ξυρίζῃ βραδείως τὸν γαμβρόν, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ ψάλλουσι τὸ ἐξῆς ᾄσμα:

«'Αργυρό μου μπρίκι καὶ μαλαματένιο, τράβ' ἀγάλ' ἀγάλι σὲ γαμπροῦ κεφάλι, λέρα μὴν ἀφήσης καὶ τὸν ἀσχημίστης στὰ πεθερικὰ του».

Ἀκολούθως, ἐν ᾧ πλύνεται τὸ πρόσωπον τοῦ γαμβροῦ, ἄδειται τὸ ἐξῆς ᾄσμα:

«'Αργυρό μου μπρίκι καὶ μαλαματένιο, τράβ' ἀγάλ' ἀγάλι σὲ γαμπροῦ κεφάλι, λέρα μὴν ἀφήσης καὶ τὸν ἀσχημίστης στὰ πεθερικὰ του».

Ἐπειτα, ἐν ᾧ κτενίζεται ὁ γαμβρὸς, ἄδειται τὸ ἐξῆς:

«'Αργυρό μου χτένι καὶ μαλαματένιο, τράβ' ἀγάλ' ἀγάλι σὲ γαμπροῦ κεφάλι».

Ἐν ᾧ δὲ ἐνδύεται ὁ γαμβρὸς ἄδουσι τὸ ἐξῆς ᾄσμα:

«'Γαμπρέ μου, ποῖος σ' ἀρματώνει μὲ τὴν εὐχὴ μὲ τὴν εὐχὴ; — Ἀφέντης μ' ἀρματώνει μὲ τὴν εὐχὴ μὲ τὴν εὐχὴ».

Ἐπειτα ψάλλουσι:

«Χρυσὲ μου λιντρολίβανε, ψηλό μου κυπαρίσσι, ποτ' αὐξιοῦσες κ' ἐτρένεψες κὶ ἀπέλυες κλωνάρι, κ' ἐσκέπασες τὸ μαχαλᾶ κὶ ὅλη τὴ γειτονίτσα;»

Ἀρ' οὐ δὲ ψάλλωσι καὶ ἄλλα τινὰ ᾄσματα, λήγει καὶ ἡ τελετὴ αὕτη καὶ ἐτοιμάζονται νὰ πάρουν τὴ νύμφη, δηλ. νὰ γείνη ἡ στέψις. Ἀπειροὶ πυροβολισμοὶ ριπτόμενοι ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ ἀναγγέλλουσι εἰς τοὺς γονεῖς τῆς νύμφης ὅτι ὁ γαμβρὸς ἔρχεται, ἡ ὡς συνηθίζεται νὰ λέγεται, *το ψίκι ἐκίνησε*. Τότε τὰ κοράσια, τὰ ὁποῖα συνοδεύουσι τὸν γαμβρόν, ἄδουσι τὰ ἐξῆς ᾄσματα:

«Κίνα δέντρο μ' κίνα, κίνα κυπαρίσσι, πᾶ νὰ φέρῃ νύφη, φρούτα καουροφύλλι. «Καλότυχος μὲρ' μάννα, ὁποῦσταίλεις τὸν ἥλιο νὰ φέρῃ τὸ φεγγάρι, νὰ λάμπῃ τοῦ σπιτιοῦ σου κὶ ἄλλης τῆς γειτονίτσας σου».

Τότε ὅλη ἡ συνοδεία μεταβιβάζει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ συντέκνου καὶ παραλαβόντες αὐτὸν διευθύνονται ἐν ᾄσματι πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης. Ἄλλ' ἄ: κχοῦσωμεν πῶς περιγράφεται τοῦτο εἰς τὸ ἐξῆς δημῶδες ᾄσμα:

«Μικρὸς Κώστας παντρεύεται μικρὴ γυναῖκα πέρνει, τρεῖς χρόνια γράφουν τὰ προικιά, τρεῖς τὰ πανωπροκία, τρεῖς χρόνια συμμαζώνονταν τὴ νύφη γιὰ νὰ πάρουν. Σφάζουν βουδάλια γίλια δύο, γελᾶδια τρεῖς γιλιάδες, καὶ τὰ βουδαλουούσγαρα λογαριασμοῦ δὲν ἔχουν. Ὅλον τὸν κόσμ' ἀλλέσαν, τὴ γῆς, τὴν οἰκουμένην τὴν βασιλιᾶ γοῦν σύντεκανο, τὸ γιοῦ τοῦ φλαμπονιάρη, ἔχουν καὶ τὴ βασιλισσα, τὴν ἔχουν συντεκνεύσα. Τὰ στέφνα ὀρδίνιζαν, λουλούδια νὰ στολιζούν, καὶ τὰ παιγνίδια βάρεσαν, τὸ ψίκι νὰ κινήσῃ. Τὰ κίνησαν καὶ πήγχαν τὴ νύφη γιὰ νὰ πάρουν, μὲ τετρακόσιοι ἄρχοντοι, μὲ ξήντα ζιῆς παιγνίδια...»

[Ἐπειτα: τὸ τέλος]

Ἐν Ὁδησσῷ, Φεβρουάριος 1901. I. ΠΡΑΙΟΣ

Κατὰ τὸν Σοπεργάουερ, τότε μόνον πρέπει νὰ ἀναγνωσκώμεν, ὅτε ἡ πηγὴ τῶν ἰδεῶν μας ἐστέρησεν, τὸ ὅποιον συγγάκι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἐξοχωτέρου κεφαλῆν. Ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας δεινῶς κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμαρτάνομεν, ὅταν λαμβάνωμεν ἀνὰ χειρὰς βιβλίον, διὰ νὰ ἀποδιδώσωμεν τὰς ἰδικὰς μας καὶ πλήρεις δυνάμεις ἰδέας.

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΑΙ ΑΥΤΟΥ 1888—1900

Ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀρχαιολογικὸς ὑπάλληλος, ὁ ἐφορευτὴν τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον, κρατεῖ τακτικὴν σημειώσιν τῶν ἀπὸ τοῦ 1888 ἐπισκεπτομένων αὐτοῦ. Ἰδοὺ ὁ πίναξ τὸν ὁποῖον κατήρτισε διαίρεσας κατ' ἔτος καὶ κατ' ἐθνικότητα τοὺς ἐπισκεφθέντας τὸ ὠραῖον τοῦτο Μουσεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἀντικεῖ τῆς προτομῆς τοῦ Κουρτίου ἔπρεπε νὰ στηθῇ καὶ τοῦ ἰδρύσαντος αὐτὸ Ἀνδρέου Συγγροῦ ἢ προτομῆ.

ἐν γένει. Ἀπὸ 72 κατὰ τὸ 1888 ἀνῆλθον τὸ 1899 εἰς 534. Κατὰ τὸ 1900 ἔχομεν μόνον 139.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀμερικανῶν αὐξάνει ἐπίσης κατὰ ἔτος εἰς ἔτος. Ἐρχονται οὗτοι ἀμέσως μετὰ τοὺς Ἀγγλοὺς, ἕως πέρυσιν, ὅτε λαμβάνουν αὐτοὶ τὴν πρώτην σειράν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἀνερχόμενοι εἰς 419.

Καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν οἱ ἀντιπρόσωποι αὐξάνουν βαθμηδόν, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν οὐσιαστικῶς κατώτερον. Ἀγγλοὶ καὶ Ἀμερικανοὶ εἶναι πρὸ πάντων ὡς περιηγούμενοι τὴν Ἑλλάδα ξένοι. Ἐάν, ὡς εἶναι ἐλπίζομενον, ἀναλάβῃ τὴν προτέραν τοῦ ὁρμῆν τὸ ἐξ Ἀγγλίας ρεῦμα, πληθυνθῇ

Αὐτ. ἀριθ.	Ἐθνικότης	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	Ὅλικός ἀριθμὸς
1	Ἀγγλοὶ	72	42	167	206	172	238	303	311	325	240	320	534	139	3069
2	Ἀμερικανοὶ	28	24	96	147	154	180	167	263	238	135	135	205	419	2191
3	Γερμανοὶ	26	64	96	119	146	110	169	174	175	32	135	164	114	1524
4	Γάλλοι	32	24	43	74	48	62	120	74	340	36	410	97	84	1444
5	Ἀυστροῦγγροι	21	49	24	27	22	71	54	21	47	42	89	58	28	553
6	Ῥώσοι	3	3	16	14	25	14	16	33	21	8	38	25	35	251
7	Ἰταλοὶ	3	5	22	22	16	29	17	23	14	6	11	20	15	203
8	Βέλγοι	2	1	12	4		6	5	10	12		19	8	13	92
9	Ἑλβετοὶ	1	5	6	15	2	6	15	9	3	3	5	5	8	83
10	Ὀλλανδοὶ	4	2	7	5	1	2	2	9	6	3	8	7	8	64
11	Δανοὶ	1	3	4	6	2	2	6	14	3	5	4	7	8	62
12	Σουηδοὶ	2		3	1			11	1	4		3	1	9	35
13	Ἰσπανοὶ	4		1				2		4		5	5	1	22
14	Ρωμοῦνοι	1		2			3	1		1	8	8	9	1	34
15	Τούρκοι	1	2				1			1		4		1	10
16	Ἀρμένιοι		1						3					1	5
17	Μαυροβούνιοι		1											1	2
18	Βουλγαροὶ			1	1				1		1				4
19	Νορβηγοὶ				4	1		1		3		6	9	3	27
20	Πολωνοὶ				1				7		1	6	3		18
21	Σέρβοι						1			11					12
22	Ἰνδοὶ									2					3
23	Ἰάπωνες									3				4	8
24	Τὸ ὅλον	201	226	500	646	589	725	899	954	1213	520	1204	1157	891	9725
25	Ἑλληγες	212	256	604	1069	1679	2120	1516	1536	1119	650	1320	950		13031
	καὶ ἐξ ἐκ ρωμῶν Ἑλλήν.				1200	1900	2400	1900	3700	2740		1820	3220		18680
	Τὸ ὅλον ὅμοῦ	413	482	1104	2915	4168	5245	4325	5990	5072	1170	4344	5327		41436

Ὁ πίναξ αὗτος εἶναι ἀρκούντως διδακτικὸς. Ἐν πρώτοις βλέπομεν ἐξ αὐτοῦ τὴν βαθμιαίαν αὐξήσιν τοῦ αριθμοῦ τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν Ὀλυμπίαν ξένων. Τὸ 1888 ἦλθον 201. Ἐκτοτε ὁ αριθμὸς τῶν αὐξάνει κατ' ἔτος, μέχρι τοῦ 1896, ὅτε ἦλθον 1213· τὸ ἐπόμενον ἔτος, — ἔτος τοῦ πολέμου — ὁ ἀριθμὸς ἐκπίπτει εἰς 520 ἀλλὰ τὸ 1898 ἄρχεται εἰς 1204. Τὸ 1899 ὁ ἀριθμὸς εἰς 1157, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1900 καταβιβάνει εἰς 891 καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἀγγλῶν, κατὰ συνέπειαν τοῦ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν πολέμου. Μεχρι τοῦ 1899 οἱ Ἀγγλοὶ εἶναι πολυπληθέστεροι τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα

δὲ τὸ ἐξ Ἀμερικῆς καὶ αὐξήσῃ ἀναλόγως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἄλλων χωρῶν ἐρχομένων, δυνάμεθα νὰ προσδοκώμεν πίνακα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον οὐσιαστικότερους ἐκ τῆς ἀξίσιμαίνου φιλοπονίας τοῦ ἐπιμελητοῦ Κ. Βουλισμά, τὸ παράδειγμα τοῦ ὁποῖου συνιστῶμεν καὶ εἰς τῶν λοιπῶν Μουσειῶν μας τοὺς ἐφόρους. Εὐχῆς δ' ἔργον θὰ ἦτο ἂν εἰς τὴν ἐτησίαν λογαροδοσίαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας περιελαμβάνοντο τῶν τοιοῦτων πινάκων τὰ πορίσματα.

Ἀλλὰ τὴν αὐξήσιν τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ Μουσεῖα μας, καὶ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐν γένει, θὰ ἐπιφέρῃ ἡ βελτίωσις τῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ συγκοινωνίας ἐν πρώτοις, καὶ προσέτι ἡ

παροχή μεγαλειτέρων ευκολιών και αναπαύσεων εις τους επιθυμούντας να μη περιορισούν εις μόναν τας Ἀθήνας τὴν ἐπισκεψίαν των. Εἰς Ὀλυμπίαν τοῦλάχιστον εὐρίσκει ὁ περιηγητὴς ξενοδογεῖον εὐπρόσωπον καὶ καθαρὸν. Δ.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Ο ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Ἀναγκαϊότατον εἶνε τὰ βρέφη να κοιμῶνται μόναν εἰς τὴν μικρὰν των κλίνην ἢ εἰς τὸ λίκνον των. Δυστυχῶς ἐνίοτε κοιμῶνται εἰς τὴν κλίνην τῆς μητρὸς των, ἰδοὺ δὲ διατί: τὴν νύκτα ἀφοῦ τὸ μικρὸν θηλάσῃ, ἢ μῆτηρ του τὸ κρατεῖ εἰς τὸν κόλπον τῆς διὰ τὸ ἀποκοιμίση. Τὸ κενὸν λίκνον γάνει ταχέως τὴν θερμότητά του καὶ διὰ τὸ μὴ κρουολογήση τὸ βρέφος, τὸ κρατεῖ πλεσίον τῆς ἢ μῆτηρ.

Τι δὲ δύναται να συμβῆ ἐκ τούτου; Ἡ μῆτηρ, ἀποκοιμιζομένη ἐκ νέου, σύρει τὰ σκεπάσματα καὶ περιτυλίσσεται, ὥστε τὸ βρέφος πολλάκις ἀσφυξιά.

Τὸ πρῶμα συχνότατα συμβαίνει ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν Λονδίῳ πλείονα τῶν χιλίων βρεφῶν θνήσκουσιν οὕτω πως, ἐξ ἀσφυξίας ἐν τῇ μητρικῇ κλίνῃ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ συντάσσοντες τὰς στατιστικὰς πρέπει να καθορίζωσι μετ' ἀκριθείας τὰ πράγματα καὶ εἶνε παρατηρηταί, ἐσημείωσαν ὅτι τὰ τοιαῦτα δυστυχήματα συμβαίνουσι πρὸ πάντων κατὰ τὰς νύκτας τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν, ἢ τὰς νύκτας τῶν ἑορτῶν.

Καὶ ὁ λόγος εἶνε εὐνόητος· ἡ ἀφορμὴ εἶνε αἱ κατὰ τὰς τοιαύτας ἡμέρας γινόμεναι ἀφθονοὶ σπονδαί. Οἱ ἄτμοι τοῦ οἰνοπνεύματος ἀποναρκοῦσι τὴν διάνοιν. Ὑπνος μολύβδινος βαρύνει τὸ σῶμα. Ἄμα τῇ ἐπανοδῷ εἰς τὸν οἶκον ἢ γυνὴ σπεύδει να κατακλιθῆ, τοποθετεῖ ἐκεῖ τὸ παιδίον καὶ φυσικώτατα σκεπάζεται καλὰ διὰ τὸ μὴ κρῶση. . . ἀλλὰ τότε τὸ δυστυχὲς μικρὸν θανατώνεται.

Τὸ να κοιμῶνται τὰ παιδία ὁμοῦ μετὰς τὰς ὑπηρετρίας ἢ μετὰς τροφούς εἶνε ἐτι μᾶλλον ἐπικίνδυνον. Λεῖπει τότε ἡ στοργὴ καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς μητρὸς, ἄλλως τε διατελοῦμεν καὶ εἰς τὸ ἄγνωστον τότε. Ἀναφέρονται τόσα πολλὰ παραδείγματα ἐξαχρειώσεως καὶ διαστροφῆς τῶν καλῶν ἡθῶν ὑπὸ τῶν τοιούτων γυναικῶν, καὶ τόσον παραδοξά, ὥστε θὰ ἐκρίνοντο ἀπίστευτα, ἐὰν δὲν ἦσαν ἀξιοπίστοι οἱ διηγούμενοι αὐτά. . . Δὲν ἐπιμένω περισσώτερον ἐπ' αὐτῶν.

Πῶς πρέπει να κοιμᾶται τὸ παιδίον;

Οὐδέποτε ὑπτιον, ἀπαντῶ. Ἐνῶ κοιμᾶται τὸ νεογνὸν δύναται να ἐμέση, ἢ να ἐπέλθῃ αὐτῷ

ἀναδρομὴ καὶ να πληρωθῆ ὁ φάρυγξ αὐτοῦ ὑπὸ θρεπτικῶν οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι φράσσουσι τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα καὶ ἐπέρχεται ἀσφυξία. Τὸ συμβῆν δὲν εἶνε σπάνιον.

Βρέφος τι εὐρίσκειται νεκρὸν εἰς τὴν κοιτίδα του, ἐνῶ πρὸ μικροῦ ἦτο ὑγιές. Τίς ἢ αἰτία τοῦ τόσον αἰφνιδίου θανάτου; ἐρωτῶσι. Καὶ αἱ ὑπόνοιαι πίπτουσιν ἐπὶ τῆς μητρὸς, διότι ἡ συγκοφαντία καὶ ἡ κατακρυψὴ ἀφυπνίζονται ταχέως.

Τὸ βρέφος πρέπει να κατακλίνεται πάντοτε πλαγίως μετὰ τὸ σῶμα ἐλαφρῶς κῦπτον.

Τινὲς προτιμῶσι τὴν δεξιὰν πλευράν, διότι τὸ ἦπαρ τότε ἀναπαύεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς κλίνης ἐπιπέδου καὶ ἀποφεύγονται οὕτω τὰ δυσάρεστα αὐτοῦ τινάγματα. Ἐτεροὶ ἀπ' ἐναντίας φοβοῦνται τὴν πίεσιν τοῦ ἥπατος καὶ συνιστῶσι να κατακλίνωνται τὰ βρέφη ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ.

Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅμως ὅτι, εἴτε ἐκ τοῦ δεξιοῦ εἴτε ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ κατακλιθῶσι, δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν τὸ πρῶμα. Ἐν γένει τοποθετοῦσιν αὐτὸ κατὰ τρόπον ὅτε τὸ φῶς να πίπτῃ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ὀρθῶν τοῦ παιδίου. Τὸ κοινὸν ἀποδίδει εἰς τοῦτο μεγάλην σημασίαν· τὸ ἐπ' ἐμοί, οὐδὲν βλέπω ἐν αὐτῷ τὸ ἄτοπον· ἀπ' ἐναντίας, ἔχει καλῶς.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑποθέτειν ὅτι, τὸ παιδίον ὡς ἐκ τῶν προσπαθειῶν ἀς καταβάλλει ὅπως στρέψῃ τὰ ὄμματα πρὸς τὸ φῶς, δύναται να παθῇ «ἀλλοιοθώρισμα», εἶνε ἐντελῶς μῦθος.

Αἱ ἀληθεῖς αἰτίαι τοῦ στραβισμού, ὡς λέγεται ἢ πάθησις ἐν τῇ ἱατρικῇ, ἐγκρίνεται ἀλλαγῶ.

Ἐρχομαι νῦν εἰς ζήτημα, ὅπερ φαίνεται ἐξερχόμενον τοῦ κύκλου τῆς ἱατρικῆς, τὸ ζήτημα τουτέστι τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ σχήματος τῶν λίκνων.

Ἀποκρούω τὰ ταπεινὰ λίκνα, τὰ μικρὸν ἐξέχοντα τοῦ πατώματος, διότι ταῦτα ἐπιτρέπουσι τὴν εἰσπνοὴν τοῦ κοινοστοῦ καὶ τῶν ἀερίων τῶν βαρυτέρων τοῦ ἀέρος, εἶνε δὲ ἐκτεθειμένα εἰς τὰ ψυχρὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος τὰ προσερχόμενα ἐκ τῶν κάτω σχισμῶν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων.

Προτιμῶ τὰ ὑψηλὰ λίκνα. Ταῦτα δὲ πρέπει να εἶνε πάντοτε ὅσον τὸ δυνατόν ἐκ σιδήρου, διότι τότε εὐκόλως καθαρίζονται καὶ ἀπολυμνίζονται ἀντισηπτικῶς καὶ ὅταν ἐτι ἐχρησίμευσαν εἰς παιδία παθόντα ἐκ κολλητικοῦ νοσήματος.

Πάντα σχεδὸν φέρουσι σιδηροῦν βέλος ἐπιτρέπον να τοποθετῆται περὶ αὐτὰ δίκτυον προστατευτικὸν ἢ ἀλεξίπτωτον.

Εἰς τινὰς πενιχρὰ χωρία τὰ πάντα χρησιμεύουσιν ὡς λίκνον, καὶ πλεκτὰ καλάθια καὶ ζύλινα κιβώτια.

Εἶδα τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀντὶ ἀσπυξίας

χωρὶν περιεῖχον μόνον. . . ποσότητά τιναν πιτύρου! Τὸ παιδίον βυθίζεται ἐν αὐτῷ γυμνόν, καὶ μόνον ἐνίοτε καλυπτοῦνται τὰ νῶτά του δι' ὀλίγων ἐνδυμάτων. Συνήθως προσκεφάλαιον ἐκ τριγῶν τίθεται ὑπὸ τὴν κεφαλὴν του.

Τοιοιουτρόπως, θὰ μοὶ εἶπτε, ἐξοικονομοῦνται καὶ τὰ ἀσπυξιογόνα καὶ τὰ πλυσιτικά.

Βεβαίως ἡ μεθοδὸς εἶνε πρακτικώτερα καὶ ὑγιεινότερα.

Ἡ ἐλευθερία τῶν κινήσεων εἶνε πληρέστατα ἐξηγησιασμένη.

Διὰ τῶν ἀποπατήσεων σχηματίζονται σφαιραὶ ἢ πλάκες ἐκ πιτύρου, αἰτινες ἀφαιροῦνται καθ' ἐκάστην, δὲν διαχέουσι δὲ δυσσομίαν. Τὸ δερμα μένει καθαρὸν καὶ ἄθικτον, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ να γίνηται καθ' ἐκάστην λουτρόν τοῦ παιδίου δι' ἀφθόνου ὕδατος.

Ἐὰν τις τῶν ἀναγνωστριῶν μου ἐπιθυμῇ να ἐφαρμοσῇ τὴν τοιαύτην ἀγροτικήν μεθοδόν, συμβουλεύω αὐτὴν να τοποθετῇ στερεῶς ἐπὶ τοῦ πιτύρου προσκεφάλαιον ἐκ τριγῶν κατὰ τρόπον ὅτε ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδίου να μὴ ὀλισθαίνῃ ἐντὸς τοῦ πιτύρου, διότι ἄλλως ἐνδέχεται να προκύψῃ κίνδυνος ἀσφυξίας.

Αἱ νέαι μητέρες προτιμῶσι λίκνα πολυτελέστερα, τὸ ἐννοῶ. Ἰδοὺ τὰ κυριώτερα ἀντικείμενα τὰ χρησιμεύοντα πρὸς διακόσμησιν τῆς κοιτίδος.

Ὑψος λευκὸν ἐκ πικῆ στρώνει τὸ ἐσωτερικόν, ἐπειτα ἀποτίθεται στρωμνὴ ἐκ φυκῶν ἢ τριγῶν, στρωμάτιον ἐξ ἀχύρου καὶ μία ὀθόνη ἐκ πανίου. Ἀνωθεν τοποθεῖται πῆλημα (σελτές) σκεπαζόμενον ὑπὸ ὀθόνης, διότι ἐμποδίζει αὐτὸ να ρυπανθῶσιν αἱ στρωμναὶ ἐκ τῶν ἀκαθαρσιῶν. Καὶ ἀπορροφᾷ μὲν τὰ πάντα ἀληθῶς τὸ πῆλημα, ἀλλὰ καθίσταται τὸ δοχεῖον παντοίων ρύπων. Καθ' ἡμέραν ἀποξηραίνεται, ἀλλ' ὅμως διατηρεῖ ὀσμὴν, ἣτις ἀρκεῖ μόνη να διαφθερίῃ τὸν περίξ τοῦ παιδίου ἀέρα. Ὅθεν προτιμώτερον ἐν τεμάχιον κρηωτοῦ ἀδιαβρόχου (μουσαμά).

Τὸ ἰδεῶδες τῆς καθαρότητος εἶνε να νίπτωνται συχνάκις τὰ ὑφάσματα τοῦ λίκνου καὶ να ἀντικαθίστῶνται ἐν ἀνάγκῃ, διὰ τοῦτο συνιστῶ να γίνηται χρῆσις εὐθηνῶν τοιούτων.

Ὡς πρὸς τὰ σκεπάσματα ἀδιάφορον ἂν εἶνε ἐκ μαλλίου ἢ ἐκ πτίλων. Τὸ ἐκ τριγῶν προσκεφάλαιον εἶνε ἀπαραίτητον.

Συνηθίζουσι να περιβάλλωσι τὸ λίκνον διὰ παραπετασμάτων. Εἶνε φιλαρέσκεια ἀνωρελής. Ὅπωςδὴποτε ἐπιτρέπονται τὰ ἐκ τουλίου ἢ γαζης, ἀλλ' ἀπαγορεύονται τὰ διαφανῆ ἐκ σατινέτης ἢ ἐκ μεταξης. Τὰ παραπετάσματα ταῦτα ἐμποδίζουσι τὸν ἀέρα να φθῆσῃ μέχρι τοῦ βρέφους, καὶ ὁ ἀήρ εἶνε τροφὴ πρώτης ταξέως.

— X —

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΠΩΣΙΣ

Λίαν ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὁ Γουσταῦος Φερρέ, διακεκριμένος Γάλλος ψυχίατρος, περὶ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς κοπώσεως (*Journal de l'anatomie et de psychologie*).

Ἡ μεθοδὸς τοῦ Γουσταῦου Φερρέ εἶναι ἀπλουστάτη. Συνίσταται δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μυωνικοῦ ἔργου διὰ τοῦ ἐργογράφου τοῦ Μόσο ὑπὸ ὄρους ποικίλλοντας. Ὁ ἐργογράφος εἶναι συσκευῆ, δι' ἧς ἐργάζεται εἰς μόνον δακτύλος, ὅστις καμπτόμενος ἀνυψοῖ βάρος. Ἀλλ' ἐνῶ τὸ βάρος ἀνυψοῦται, ἡ ἐκτασις τῆς κινήσεως σημειοῦται ἐπὶ κυλίνδρου ὑπὸ μορφήν γραμμῆς, τῆς ὁποίας τὸ μήκος ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς πίεσεως. Οὕτω δὲ, γνωστοῦ ὄντος τοῦ αἰρομένου βάρους, ὑπολογίζεται ἀκριβῶς εἰς χιλιογραμμόμετρα ἡ γινόμενη ἐργασία.

Διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης σημειοῦνται ἐναργέστατα τὰ ἀποτελέσματα τῆς κοπώσεως. Εἰς ταῦτα ὅμως παρατηροῦνται ἀνωμαλίας δεικνύουσαι ὅτι εἰς τινὰς στιγμὰς ἢ ἐκ τῆς κοπώσεως προερχομένη ἐλάττωσις διακόπτεται ὑπὸ περιόδου ζωηρᾶς ἐνεργητικότητος. Αἱ ἐντάσεις αὗται προέρχονται ἐκ δύο αἰτιῶν. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ τακτικὴ λειτουργία τῆς κινήσεως δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀρχίσῃ, βραδύτερον ὅμως εἰς τὴν κίνησιν ἡ μὲθῃ. Τὴν μὲθῃ ταύτην γνωρίζουσι ὅσοι ἐπιδίδονται εἰς τὸν ἀθλητισμόν. Δὲν ὑπάρχει ποδηλάτης, ὅστις να μὴ ἐδοκίμασε τὴν μὲθῃν αὐτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ὅστις να μὴ παρετήρησεν ὅτι μετὰ δρόμον μίξῃ ἡ δύο ὥρων ἢ προσπάθεια, τὴν ὁποίαν πρέπει να καταβάλλῃ, φαίνεται μικρότερα, οὕτως ὥστε τρέχει πολὺ ταχύτερον ἢ ἐν ἀρχῇ, ὡς ἔπος ἀρηνιάσας. Ἐχει περισσότερὰν δύναμιν καὶ αἰσθάνεται τοῦτο, ἢ δὲ φυσικὴ αὐτὴ πληθώρα ἀντιδρᾷ πολλάκις εἰς τὰς σιέψεις, τὴν στάσιν, τοὺς τρόπους, τὰς χειρονομίας καὶ τὴν γλώσσάν των.

Ἄλλως τε ἡ κινήτηρις μὲθῃ εἶναι μὲθῃ ἀληθῆς. Εἶναι δηλητηρίασις τῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων ὀφειλομένη εἰς ἐλάττωσιν τῶν ἐν τῷ αἵματι θρεπτικῶν καὶ ἀναπνευστικῶν οὐσιῶν καὶ εἰς ἀφθονίαν τῶν τοξινῶν.

Δὲν πρέπει ὅμως να ἀποδίδωνται εἰς τὴν κινήτηριον μὲθῃν ὅλαι αἱ ἐνεργητικαὶ παραφοραί, αἰτινες εἶναι δυνατόν να παρατηρηθῶσι παρὰ τῶ ἀνθρώπῳ ἢ τῷ ζῴῳ ἐπὶ ἐργασίας συνεχούς. Πολλὰ τούτων προέρχονται ἐκ διαφόρων αἰτιῶν, ἐφ' ὧν καὶ εἰδικῶς ἐπιμένει ὁ γράφων.

Ἰδαίτερον σπουδαίωτα ἔχει ἡ παρατήρησις, καθ' ἣν ἡ ἐνεργεια οὐδὴποτε μέρους τοῦ σώματος ἐπηρεάζει οὐσιωδῶς τὴν ἐργασίαν ἄλλου μέρους κατὰ περίεργον ἀντανάκασιν. Παρατηρεῖται δὲ τοῦτο εὐχερῶς ἂν λάθωμεν κατ' ἀρχὰς διαγράμμα ἐργογραφικὸν τοῦ μέσου δακτύλου τῆς δεξιᾶς χειρὸς, εἴτα δὲ δεύτερον διαγράμμα τοῦ αὐτοῦ δακτύλου κατόπιν ἰκανῆς ἀναπαύσεως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἐργάζετο ἡ ἀριστερὰ χεῖρ, ὁ βραχίλιον ἢ ἡ κνήμη τοῦ δεξιοῦ μέρους.

Τούτο σημαίνει ότι ἡ ὑπὸ συμπλέγματός τινος μυῶνων καταβαλλομένη προσπάθεια γίνεται αίσθητή ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μυῶνων τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἄν δὲ ἐργασία ἐξαντλητική τοῦ ἑνὸς αὐτῶν μέρους ἐξαντλή τοὺς ἄλλους μυῶνας, μετρία ἐργασία τῶν πρώτων καθιστᾷ τοὺς δευτέρους ἰκανοὺς νὰ δώσωσιν ἐργασίαν μεγαλύτεραν.

Ἐν Ἑλβετία π.χ. παρετηρήθη ὅτι μετρία ἀναβάσεις ὄρεων 300 μέτρων, δύο ἐπὶ παραδείγματι ἐντὸς 25—40 λεπτῶν, ἀδύναστον ἐπαισθητῶς τὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου μυῶνος τοῦ βραχίονος. Ἄφ' ἑτέρου δὲ κοπιώδεις ἀναβάσεις (3000 μέτρων ἐντὸς 10—14 ὥρων) ἐλαττώνουσι τὴν μυωνικήν δύναμιν τοῦ βραχίονος.

Ἡ ἐξήγησις εἶναι εὐχερής. Ὁ τοπικὸς ἐγκεφαλικὸς ἐρεθισμὸς διαδίδεται καὶ γενικεύεται. Ὁ ἐρεθισμὸς ὁ παρχόμενος εἰς τὰ ἐγκεφαλικά κέντρα, ἀφ' ὧν ἐξέρχεται ἡ ἐνέργεια τῶν κνημῶν, μεταδίδεται εἰς τὰ γειτονικά κέντρα, ἀφ' ὧν ἐξέρχεται ἡ ἐνέργεια τῶν βραχιόνων. Ὅταν δὲ μέτριος ἐρεθισμὸς προκαλῆ εἰς τὰ περίεξέμετρα ἐπίσης ἐρεθισμὸν, ἐξέγερσις ἐξαντλητική ἑνὸς κέντρου προκαλεῖ ἐξάντλησιν εἰς τὰ γειτονικά κέντρα. Ἄλλως τε ἡ μετάδοσις ἐπεκτείνεται καὶ περαιτέρω. Διότι ἂν μετρία γύμνασις ἐπιταχύνῃ τὰς ψυχικὰς δράσεις (μῆς ὥρας ποδηλασία π.χ. δύναται ν' ἀποδώσῃ τὴν διανοητικὴν ἡρεμίαν εἰς τὸν διανοητικῶς ἐργαζόμενον, ὅστις αἰσθάνεται ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι πλέον λίαν κοπιώδης), ὑπερβολικὴ σωματικὴ ἐξάντλησις προκαλεῖ μεγίστην διανοητικὴν κόπωσιν.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐπιδράσεις, ὡς π.χ. αἱ αἰσθητικαὶ διεγέρσεις. Οὐδεμίαν ἐξέγερσιν τῶν αἰσθησέων εἶναι ἀδιάφορος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δυνάμεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Πολλάνκις δὲ αἱ ἐξέγερσεις αὗται, ἐπερχόμεναι ἐν περιόδῳ κοπιώσεως, διασκεδάζουσι, προσωρινῶς τοῦλάχιστον, τὰ ἀποτελέσματα τῆς κοπιώσεως. Τούτο ἀπεδείχθη ἀριθμητικῶς ἐκ τῶν πειραμάτων τοῦ Φερρέ περί τῆς ἐπιδράσεως τῶν ὀπτικῶν ἐρεθισμῶν ἐπὶ τοῦ κόπου. Οὕτω π.χ. πειραματιζόμενοι διὰ τοῦ ἐργογράφου ἐπὶ ἀνθρώπου ἔχοντος κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ φθάνοντες εἰς τὴν στιγμὴν τῆς κοπιώσεως, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ κόπωσις ἐκλείπει εὐθὺς ὡς, ἀφαιρουμένου τοῦ ἐπιδέρματος τῶν ὀφθαλμῶν, ὁ ἀνθρώπος ἐργάζεται ἐν πλήρει φωτί.

Ἐτερον πείραμα: Ἐργάζεται κατ' ἀρχὰς ὁ ἀνθρώπος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, εἶτα δὲ, ἅμα κουρασθῆ, προκαλεῖται ὀπτικὸς ἐρεθισμὸς διὰ χρωματισμένων ὑαλοπινάκων, ὅτε τὸ φῶς ἀποδίδει πράσινον, κυανόν, ἐρυθρόν κτλ. Παρατηρεῖται τότε ἐνίσχυσις τῆς ἐργασίας. Το φῶς λοιπὸν διασκεδάζει τὴν κόπωσιν τοῦ ἐν τῷ σκότει ἐργασθέντος, τὸ δὲ χρωματισμένον φῶς ἐνεργεῖ ὁμοίως ἐπὶ τῶν ἐργασθέντων ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Οὕτως οἱ τυφλοὶ ἐξαντλοῦνται ταχύτερον, πάντες δὲ ἔχομεν ὀλιγωτέρως δυνάμεις τὴν πρωΐαν, ἤτοι ὅταν ἐξερχώμεθα ἐκ τοῦ σκότους, ἢ τὴν μεσημβρίαν.

Δὲν εἶναι ὀλιγωτέρον ἀποτελεσματικαὶ καὶ αἱ ἀκουστικαὶ διεγέρσεις. Ὁ Φερρέ διεπίστωσεν ἐφ' ἑαυτοῦ ὅτι ὁ θόρυβος ἐξασκεῖ ἐπιδράσιν ἀνακουφιστικὴν ἐπὶ τοῦ ἐξαντλημένου ὀργανισμοῦ. Πολὺ δὲ μάλλον ἐπιδρᾷ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ

μουσική. Εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους ἀνοξωγοῦναι τὴν διανοητικὴν δράσιν καὶ δίδει αἰσθημα πληθώρας ζωῆς, προσωρινῶς τοῦλάχιστον, διότι πᾶν ὅ,τι διεγείρει ἐπὶ τέλος παραλύει.

Ἄλλὰ καὶ αἱ ὀσφρητικαὶ καὶ αἱ γευστικαὶ διεγέρσεις ἐκ τῶν ἀρωμάτων καὶ τῶν χυμῶν παρέχουσιν εἰς τὸν ὀργανισμὸν νέας δυνάμεις, αἰτίνας, ἀνεξαρτήτως τοῦ εὐαρέστου ἢ δυσαρέστου αἰσθηματος, ἐξασκοῦσιν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς δυνάμεως, τὸ ὅποιον ὁ ἀνθρώπος διαθέσει εἰς πᾶσαν στιγμὴν. ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Περιοδεύουσαι βιβλιοθήκαι.

Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ σύστημα τῶν περιοδεουσῶν βιβλιοθηκῶν ἐν Ἀμερικῇ, ὅπερ εἰσήγαγε τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1892 ὁ βιβλιοθηκῆριος τῆς βιβλιοθήκης τῆς Νέας Ὑόρκης. Οὗτος ἤρριψε νὰ ἀποστέλλῃ μικρὰς βιβλιοθήκας εἰς 100 τόμων ἀποτελουμένας ἐπὶ ἡμισυ ἔτος εἰς διάφορα χωρία. Μετὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐπεστρέφοντο τὰ τὸ πρῶτον ἀποσταλέντα βιβλία καὶ ἀντικαθίσταντο δι' ἄλλων. Ἡ ἐργασία αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ἠῤῥησε καταπληκτικῶς καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε μόνη ἡ βιβλιοθήκη τῆς πολιτείας Albany κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀπέστειλε 600 περιοδεουσῶν βιβλιοθήκας. Ἐν συνόλῳ ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος 2500 περιοδεύουσαι βιβλιοθήκαι ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείας, εἰς ὧν 1000 περίπου ὑπὸ τοῦ Κράτους, αἱ δὲ λοιπαὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἰδρυθεῖσαι, θέτουσι δὲ εἰς κυκλοφορίαν 115,000 τόμους περίπου. Εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην τῶν βιβλιοθηκῶν συνετέλεσαν τὰ μέγιστα αἱ γυναῖκες τὸ μὲν ἰδιωτικῶς τὸ δὲ διὰ τῶν πολυαριθμῶν αὐτῶν συλλόγων.

Προϊστορικὸν κειμήλιον.

Σπουδαιοτάτη ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψις ἐγένετο εἰς τὸ Καστελνερρακὸν τῆς Τσακάνης. Ἐνῶ ἐργάται ἐσκαπτοὺ εἰς ἀνθρακωρυχείον τοῦ Ὀρεντάνου, ἀνεῦρον κάτωθεν ἑνὸς ὄγκου γαιανθράκων μίαν πιρὸγα (μονόξυλον), ἡ ὁποία κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαιολόγων ἀνήκει εἰς προϊστορικὴν ἐποχὴν. Ἡ ἀνευρεθεῖσα πιρὸγα εἶνε ἐκτάκτως βαρεῖα, εἶνε δὲ ἐσκαμμένη ἐπὶ κορμῷ θρυός. Ἐχει μῆκος 4 μέτρων, πλάτος 60 ἐκατοστομέτρων καὶ ὕψος 1/2 μέτρου. Ἐπ' αὐτῆς δὲν ὑπάρχει καμμία ἀπολύτως σιδηρᾶ σύνθεσις. Μίαν μόνον ὀπὴν φέρει εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς, χάρις δὲ εἰς τὴν προφύλαξιν τῆς ὁποίας ἔτυχεν ἐν τῷ ἀνθρακωρυχείῳ, διατηρεῖται ἐξαιρετα. Οἱ ἰδιοκτήται τοῦ ἀνθρακωρυχείου τὴν ἐξέδωλον ἐκείθεν μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ τὴν μετέφερον εἰς τὸ κατάστημά των, καὶ ἐκείθεν τὴν ἀπέστειλαν ὡς θάρον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας, ὅπου εὐρίσκειται μετὰξὺ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν κειμηλίων.